

Katsaus ammatillisen koulutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tilanteeseen

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

**Euroopan unionin
osarahoittama**

Project 101124634 - EQAVET-NRP-FI-2023
Topic: ERASMUS-EDU-2023-EQAVET-IBA
EQAVET - European Quality Assurance in
Vocational Education and Training
NRP Finland

Sisällys

TIIVISTELMÄ	4
SAMMANDRAG	5
ABSTRACT	7
1. JOHDANTO	8
1.1. Tavoitteet ja tausta	8
1.2. Lainsäädännön tuoma viitekehys	8
1.3. Tilannekuvan toteutus	10
2. VIRANOMAISTEITSE ESIIN TULLEITA TAPAUKSIA.....	11
3. KOULUTUKSEN JÄRJESTÄMINEN JA TUKI OPINTOIHIN	15
3.1. Opiskeluhoito	16
3.2. Oppimisen tuki ja erityinen tuki	17
3.3. Yhdenvertaisuuslain mukaiset kohtuulliset mukautukset vammaisille opiskelijoille (YVL 15 §)	20
3.4. Tuki tutkintokielen oppimiseen	21
3.5. Asuntolatoiminta.....	22
3.6. Ammatillisen koulutuksen rahoitus	23
4. SIIRTYMÄT AMMATILLISEEN KOULUTUKSEEN	25
4.1. Koulutukseen hakeutumisväylät.....	25
4.2. Tutkintokielen kielitaidon arviointi hakeuduttaessa ammatilliseen koulutukseen	28
5. KOULUTUSPOLKUJEN ERIYTYMINEN JA TIETOPOHJA SEN SEURAAMISEKSI	30

5.1. Tilastopohja	30
5.2. Kiusaamisen ja syrjinnän kokemukset	31
5.3. Näkymiä koulutuspolkujen eriytymisestä	34
5.4. Osaamisen hankkimisen mahdollisuudet	41
6. TUTKINNON PERUSTEIDEN LAADINTA JA SISÄLLÖT	46
6.1 Sukupuoli, sukupuoli-identiteetti ja seksuaalinen suuntautuminen sekä perhesuhteet tutkinnon perusteissa	48
6.2 Vamma ja terveydentila tutkinnon perusteissa.....	49
6.3 Ikä tutkinnon perusteissa.....	51
6.4 Uskonto ja vakaumus tutkinnon perusteissa	51
6.5 Alkuperä, kansalaisuus ja kieli tutkinnon perusteissa	52
7. YHTEENVETO JA JATKOPOHDINTOJA	55
7.1. Toimintakulttuurin ja rakenteiden kehittäminen	55
7.2. Tutkinnon perusteiden kehittämistyö tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmien huomioimiseksi	59

6/2026, ISBN 978-952-13-7059-5 (pdf)

Tiivistelmä

Tilannekuvaan on koottu tietoa opiskelijoiden tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen vaikuttavista tekijöistä ammatillisessa koulutuksessa ja sen siirtymävaiheissa. Työn on tarkoitus palvella koulutuksen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistä ja kehittämistä. Tilannekuvaa on hyvä ylläpitää osana viranomaisen tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämistehtävää. Useimmat tilannekuvassa esiin nostetut kehittämisen tarpeet ovat sellaisia, ettei Opetushallituksella ole niihin suoraa toimivaltaa, ja Opetushallitus voi toteuttaa pitkälti informaatio-ohjausta yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Koulutuspolkujen eriytymiseen liittyvät haasteet palautuvat pitkälti ohjauksen ja tuen kysymyksiin, ja ratkaisuja niihin tulisi etsiä sidosryhmien kanssa yhteistyössä. Esimerkiksi siirtymät perusopetuksesta jakautuvat sukupuolen ja kielen mukaan, ja ammatillisen koulutuksen tutkinnot ovat edelleen vahvasti sukupuolen mukaan eriytyneet. Vahva alakohtainen eriytyminen heijastuu myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen koulutukseen hakeutumiseen ja uravalintoihin. Maahanmuuttotasaustaisten opiskelijoiden osalta esiin nousee muun muassa kysymyksiä siitä, mitkä ovat koulutuksen järjestäjien valmiudet tukea opiskelijoita esimerkiksi kielitietoisien opetuksen ja ohjauksen keinoin.

Vammaisten lasten ja nuorten koulutus- ja työllisyyspolkujen osalta on kiinnitetty erityisesti huomiota siihen, ohjataan vammaisia lapsia ja nuoria vahvuuksien mukaisille koulutuspoluille, selvitetäänkö aidosti mahdollisuuksia hakeutua ja toimia eri ammatteissa ja tunnetaan yhdenvertaisuuslain mukaisten kohtuullisten mukautusten mahdollisuuksia. Yleisemmin nuorten opiskelijoiden osalta on esitetty huoli riittävän opetuksen ja ohjauksen saatavuuteen. Oppimisen tuen uudistuksen laadukas toimeenpano niin oppilaitoksessa kuin työelämässä on keskeisessä roolissa erilaisten oppijoiden opintojen ja jatkokoulutuksen varmistamiseksi.

Vaikka valtaosa opiskelijoista kokee opiskeluympäristönsä turvalliseksi, tilannekuvan perusteella on edelleen tarve kiinnittää huomiota turvallisen oppimisympäristön varmistamiseen. Kiusaamisen ja syrjinnän kokemuksissa on myös eroja sukupuolen ja taustan mukaan. Ennaltaehkäisyn ja puuttumisen ratkaisuja etsiessä olisi hyvä kiinnittää huomiota paikallisesti oppilaitoksen käytänteisiin ja puhetapoihin, joiden taustalla voi olla myös laajempia yhteiskunnallisia ja historiallisia ilmiöitä.

Koulutuksen järjestäjillä on useita suunnitteluvaihtoehtoja, kuten velvollisuus laatia opiskeluhuolto-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat. Näiden suunnitelmien laatu ja vaikuttavuus vaihtelevat. Suunnitteluvaihtoehtoja ja niiden toimeenpanoa olisi tärkeää tarkastella kokonaisuutena. Tiedolla johtamisen kehittäminen on keskeistä. Kehittämistoimien kohdentamisessa tärkeässä roolissa on eri lähteistä koottu tilannekuvatieto, johon sisältyy paikallisesti kerätty tieto opiskelijoiden hyvinvoinnista, osallisuudesta ja oppimisesta.

Sammandrag

Lägesbilden ger en översikt av faktorer som påverkar de studerandes jämlikhet och likabehandling inom yrkesutbildningen samt i övergångsskedena mellan utbildning och arbetsliv. Syftet är att stödja arbetet med att främja och utveckla jämlikhet och likabehandling inom utbildningen. Lägesbilden utgör en del av myndighetens uppgift att främja jämlikhet och likabehandling. De flesta utvecklingsbehov som lyfts fram i lägesbilden är frågor som Utbildningsstyrelsen inte har direkta befogenheter att fatta beslut om, men där Utbildningsstyrelsen kan bidra med informationsstyrning i samarbete med olika aktörer.

Utmaningarna med segregerade utbildningsvägar sammanhänger i hög grad med frågor kring handledning och stöd och lösningarna behöver sökas i samarbete med intressentgrupperna. Uppdelningen enligt kön och språk är tydlig till exempel i övergången från grundläggande utbildning till andra stadiets utbildning och valen av examina inom yrkesutbildningen är fortfarande starkt könssegrerade. Den starka segregationen mellan olika branscher återspeglas också i hur personer som tillhör sexuella minoriteter och könsminoriteter söker sig till utbildning och olika yrken. För studerande med olika språkliga och kulturella bakgrunder blir en viktig fråga vilka förutsättningar utbildningsanordnarna har att stödja de studerande, till exempel genom språkmedveten undervisning och handledning.

I lägesbilden har man lyft fram vägarna till utbildning och sysselsättning för barn och unga med funktionsnedsättning. Här har man särskilt fokuserat på om barn och unga med funktionsnedsättning handleds till utbildningsvägar som baserar sig på deras styrkor, om man i praktiken utreder deras möjligheter att söka sig till och arbeta inom olika yrken och om man känner till möjligheterna till rimliga anpassningar enligt diskrimineringslagen. Oron över tillgången till tillräcklig undervisning och handledning för unga studerande har även lyfts fram på ett mer allmänt plan. Det är viktigt att säkerställa kvaliteten på genomförandet av reformen för stöd för lärandet både vid läroanstalterna och i arbetslivet, så att man kan trygga studierna och de fortsatta vägarna för olika studerande.

Även om största delen av de studerande upplever att deras studiemiljö är trygg, visar lägesbilden att det fortfarande finns behov av att betona säkerställandet av en trygg lärmiljö. Upplevelserna av mobbning och diskriminering varierar också enligt kön och bakgrund. Då man arbetar med att förebygga och ingripa i mobbning och diskriminering är det viktigt att lyfta fram rutiner och språkbruk vid läroanstalten, eftersom de kan basera sig på bredare samhällsliga och historiska strukturer.

Utbildningsanordnarna har flera planeringsskyldigheter, såsom skyldigheten att utarbeta planer för studerandevård, jämställdhet och likabehandling. Kvaliteten och effekterna på de här planerna är varierande: Det skulle vara viktigt att se över planeringsskyldigheterna och genomförandet av dem som en helhet. Att utveckla ledningen genom kunskap är centralt. Vid valet av utvecklingsåtgärder är det viktigt att

utbildningsanordnaren sammanställer en lägesbild utifrån olika källor, där det ingår lokalt insamlade uppgifter om studerandes välbefinnande, delaktighet och lärande.

Abstract

This snapshot report contains information on factors that affect students' equality and equity in vocational education and training and its transition phases. The aim of the report is to serve the promotion and development of equality in education. The snapshot should be kept up to date as part of the authorities' task of promoting equality. By their nature, most of the development needs highlighted in the snapshot are beyond the direct competence of the Finnish National Agency for Education, which can mainly resort to information steering in cooperation with a variety of actors.

The challenges associated with the divergence of education paths largely lead back to issues of guidance and support, solutions to which should be sought in cooperation with stakeholders. For example, transitions from basic education diverge by gender and language, and strong gender segregation persists in vocational qualifications. Strong sectoral segregation is also reflected in sexual and gender minorities' entrance in education and career choices. Issues relating to students with an immigrant background include education providers' capacity to support students, for example by means of language-aware instruction and guidance.

In the context of the education and employment pathways of children and young people with disabilities, particular attention has been focused on whether these children and young people are guided to education paths indicated by their strengths, whether their opportunities for entering and working in different occupations are genuinely examined, and whether there is an awareness of reasonable accommodation referred to in the Non-Discrimination Act. In more general terms, concerns have been expressed over young students' access to sufficient instruction and guidance. High-quality implementation of the learning support reform, both at educational institutions and in the world of work, will play a key role in securing different learners' studies and paths forward.

Whereas the majority of students find their learning environment safe, the snapshot indicates that the need to pay attention to ensuring a safe learning environment has not gone away. Experiences of bullying and discrimination also differ by gender and background. When seeking solutions for preventing and tackling them, it would be advisable to pay attention to the local practices and ways of speaking at the educational institution, which may also be underpinned by broader societal and historical phenomena.

Education providers are subject to a number of planning duties, including an obligation to draw up student welfare, equality and equity plans. The quality and impact of these plans vary. Examining the planning obligations and their fulfilment as a whole would be important. Developing knowledge-based management is essential. A key role in targeting development measures is played by situational data compiled from various sources, including locally collected information on students' well-being, participation and learning.

1. Johdanto

Selvitykseen on koottu ammatillisesta koulutuksesta tilannekuvatietoa sekä tietoa mahdollisista rakenteellisista tekijöistä, jotka voivat vaikuttaa eritaustaisten ja erilaisien opiskelijoiden etenemiseen koulutuspolulla ja sijoittumiseen koulutuksen jälkeen.

1.1. Tavoitteet ja tausta

Ammatillisen koulutuksen tavoitteena on varmistaa jokaiselle opiskelijalle riittävät ammatilliset ja sivistykselliset valmiudet sekä työelämätaidot siirtyä opintojen jälkeen työelämään tai jatko-opintoihin. Tilannekuvatyön tavoitteena on ollut tunnistaa opiskelijoiden tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen vaikuttavia tekijöitä siirryttäessä ammatilliseen koulutukseen, koulutuksen aikana sekä sijoittumisessa koulutuksen jälkeen. Yhtenä kiinnostuksen kohteena ovat viranomaisohjeistukset ja normit sekä se, tunnistetaanko muutostarpeita, joiden avulla voidaan purkaa mahdollisia rakenteellisia esteitä tai vaikuttaa opiskelijoiden koulutus- ja työllistymismahdollisuuksiin. Tavoitteena on, että tuloksia voidaan hyödyntää uudistettaessa koulutusta koskevaa ohjeistusta ja normeja.

Kartoituksen havainnot heijastavat tiedonkeruun ajankohtaa, käytettyjä tietolähteitä ja kuultujen tahojen näkökulmia. Tilannekuva, tietopohja ja tietoisuus muuttuvat ajan myötä, ja siksi tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuden arviointi on jatkuva prosessi. Kartoitus toimii lähtötasona, jonka varaan tulevaa tilannekuvaa voidaan rakentaa. Tilannekuvan tarkoituksena ei ole arvioida ilmiöiden laajuutta, vaan lisätä ymmärrystä mahdollisista haasteista tai ratkaisuksista, jotka on hyvä ottaa huomioon koulutuksen järjestämisessä ja kehittämisessä.

Julkaisu on osa Opetushallituksen koordinoimaa EQAVET Laadunhallinnan koordinaatiopisteen projektia 2023–2026.

1.2. Lainsäädännön tuoma viitekehys

Selvityksen viitekehyksenä on ammatillisen koulutuksen lainsäädännön lisäksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolait sekä perus- ja ihmisoikeuksiin liittyvät sopimukset, kuten vammaisyleissopimus.

Opiskelijoiden ensisijaisena suojana on ammatillisen koulutuksen substanssilainsäädäntö: Laissa ammatillisesta koulutuksesta (531/2017) on määrätty opiskelijan oikeudesta turvalliseen oppimisympäristöön, kuten myös esimerkiksi oikeudesta esteettömään opiskelijavalintaan. Toisaalta lainsäädäntö myös rajoittaa opiskelijaksi ottoa: SORA-lainsäädännöllä pyritään lisäämään mahdollisuuksia puuttua tilanteisiin,

jotka liittyvät kysymyksiin alalle soveltuvuudesta sekä potilas- tai asiakasturvallisuuden ja liikenteen turvallisuuden varmistamiseen¹.

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) velvoittaa tekemään suunnitelman opiskelijan suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Oppilas- ja opiskelijahuoltolaissa säädetään myös yhteisöllisestä opiskeluhuollosta, joka tarkoittaa oppilaitoksen toimintakulttuuria ja toimia, jotka edistävät opiskelijoiden oppimisen lisäksi muun muassa hyvinvointia, osallisuutta, ympäristön turvallisuutta ja esteettömyyttä. Kokonaisuutta ohjaamaan koulutuksen järjestäjien tulee tehdä opiskeluhuoltosuunnitelma, jonka laatimiseen myös opiskelijoita osallistetaan.

Perustuslain (731/1999) 6 §:n syrjintäkiellon mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Hyväksyttävä peruste on esimerkiksi positiivinen erityiskohtelu, joka mahdollistaa sen, että joitain ihmisryhmiä voidaan tukea erityistoimin, mikäli he ovat muutoin vaarassa jäädä eriarvoiseen asemaan.

Erillislainsäädännöllä tarkennetaan syrjinnän vaarassa olevien henkilöiden näkökulmasta syrjinnän kieltä ja oikeussuojaa. Yhdenvertaisuuslain (1325/2014) tavoitteena on suojata eri vähemmistöjä syrjinnältä ja häirinnältä. Yhdenvertaisuuslaissa kiellettyjä erotteluperusteita ovat ikä, alkuperä, kansalaisuus, kieli, uskonto, vakaumus, mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta, perhesuhteet, terveydentila, vammaisuus, seksuaalinen suuntautuminen sekä muu henkilöön liittyvä syy. Tasa-arvolaki (609/1986) kieltää sukupuolen lisäksi syrjinnän sukupuoli-identiteetin ja sukupuolen ilmaisun perusteella. Yhdenvertaisuuslaki edellyttää myös kohtuullisten mukautusten arviointia ja toteuttamista (15 §) vammaisille opiskelijoille tai opintoihin hakeutuvilla. Koulutuksen järjestäjien lisäksi työnantajat ovat velvollisia tekemään yhdenvertaisuuslain mukaisia kohtuullisia mukautuksia.²

Opetushallituksen tehtävänä on muun muassa kehittää koulutusta ja elinikäistä oppimista sekä päättää toimialaansa kuuluvan koulutuksen opetussuunnitelmien, tutkintojen ja koulutusten perusteista (508/2025). Viranomaisilla on yhdenvertaisuuslain ja tasa-arvolakien mukaiset velvoitteet edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa. Käytännössä viranomaisen tulee muun muassa päätöksiä tehtäessä ja niistä viestittäessä arvioida, miten ne vaikuttavat eri väestöryhmiin ja syrjinnän vaarassa oleviin ryhmiin, sekä ryhtyä toimiin mahdollisten esteiden poistamiseksi.

Opetushallituksen oma keinovalikoima määrittyy sille annettujen tehtävien ja toimivaltuuksien kautta. Opetushallituksen tehtävänä on valmistella lain perusteella annettavia velvoittavia määräyksiä, joista ammatillisen koulutuksen osalta merkittävien

¹ Ks. lisää SORA-lainsäädännöstä [OPH.fi-sivulta](https://oph.fi/sivulta).

² Vammaisiin henkilöihin on katsottu kuuluvaksi ne, joilla on pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka rajoittaa täysimääräistä ja tehokasta osallistumista työelämään yhdenvertaisesti muiden kanssa. Vammaisuus voi olla syntyperäistä, tai se saattaa johtua esimerkiksi tapaturmasta tai onnettomuudesta. Vammaisuus voi olla myös seuraus kroonisesta sairaudesta. Lähde: [Työsuojelu](https://tyosuojelu.fi).

kokonaisuus on tutkintojen perusteet. Ohjauskeinoista informaatio-ohjaus ja sidosryhmätyö ovat perustetyön rinnalla keskeisessä roolissa. Hallinnon alalla rahoituslainsäädäntö toimii merkittävimpana talouden ohjauksen keinona. Taloudellisen ohjauksen keinot ovat muilta osin heikentyneet viime vuosina valtionavustuksiin kohdennettujen määrärahojen vähentyessä.

Selvityksessä tarkastellaan Opetushallituksen tehtävien näkökulmasta esimerkiksi sitä, millä tavalla tutkinnon perustetyö liittyy eri taustaisten opiskelijoiden mahdollisuuksiin suorittaa opintoja ja saavuttaa työelämän tehtäviin tarvittava osaaminen. Suuri osa koulutuspolkujen yhdenvertaisuuteen liittyvistä tekijöistä on sellaisia, joihin ei Opetushallituksella ole suoraan vaikutusvaltaa: käytännön ratkaisut tehdään koulutuksen järjestäjien taholla. Opetushallitus voi kuitenkin vaikuttaa järjestämiseen esimerkiksi ohjeiden ja ohjauksen keinoin.

1.3. Tilannekuvan toteutus

Tilannekuvan tietopohja koostuu aikaisemmista selvityksistä, tutkimuksista ja tilastoista sekä ammatillista koulutusta koskevista ohjeista ja määräyksistä, kuten tutkinnon perusteista. Lisäksi on toteutettu eri tahojen kuulemisia ja tietopyyntöjä. Selvityksen osana on tehty tietopyynnot aluehallintovirastoille³, tasa-arvovaltuutetulle ja yhdenvertaisuusvaltuutetulle vuoden 2024 aikana tulleista yhteydenotoista ammatilliseen koulutukseen liittyen.

Eri tahojen kuulemista varten ammatillisen koulutuksen yksiköstä lähestyttiin sähköpostilla eri vähemmistöjä edustavia organisaatioita, järjestöjä ja viranomaisia, toiveena tavoittaa ammatillista koulutusta ja koulutuspolkuja tuntevia henkilöitä, joiden kanssa voisi sopia haastattelun. Haastattelut toteutettiin yhteydenottoon vastanneiden kanssa syksyllä 2024 ja alkuvuodesta 2025. Haastateltavat saivat teemoja tutustuttavaksi etukäteen. Kuulemisissa tavoitettiin yhteensä 21 henkilöä. Ohjauksen, opetuksen ja hyvinvoinnin ammatillisista kuulemisiin osallistui oppivelvollisuuskoordinaattoreita ja -ohjaajia, opiskeluhuolto- palvelujen ammatillisia, sosiaalityöntekijä, ammatillisen koulutuksen erityisopettaja ja työelämäyhteistyön kehittäjä. Lisäksi kuultiin alueellisen romaniasiain neuvottelukunnan edustajia, vammaisjärjestöjä, sekä järjestöjä, jotka edustivat seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjä ja uskonnollisia vähemmistöjä. Kaikki haastattelukutsun saaneet eivät vastanneet pyyntöön osallistua tiedonkeruuseen, eikä siten kaikki eri vähemmistöt ole edustettuna suoraan. Eri tahojen kuulemisten lisäksi osana selvitystä on käyty keskusteluja ja tiedonvaihtoa Opetushallituksen sisällä ja ulkopuolella eri asiantuntijoiden kanssa.

³ Aluehallintovirastot ovat 1.1.2026 alkaen lupa- ja valvontavirastoja.

2. Viranomaisteitse esiin tulleita tapauksia

Mikäli opiskelija kokee, että häntä on kohdeltu epäoikeudenmukaisesti suhteessa muihin opiskelijoihin, tai hän on kohdannut syrjintää tai häirintää opintojen aikana, hänellä on mahdollisuus viedä asiaa eteenpäin eri reittejä pitkin. **Ensi sijassa asiaa tulisi lähteä ratkomaan oppilaitoksessa henkilöstön tai johdon kanssa. Kohtaaminen ja kuunteleminen on ensisijaista asioiden kehittämiseksi ja epäkohtien korjaamiseksi.** Ammatillisen koulutuksen järjestäjän pitää lakisääteisten vastuiden perusteella tarjota selkeät ohjeet opiskelijoille ja henkilöstölle siitä, miten toimia tilanteissa, joissa opiskelija epäilee oikeussuojansa vaarantuneen. Jos asiaa ei saada ratkaistua koulutuksen järjestäjän kanssa, opiskelija tai opiskelijaksi hakeutuva voi olla yhteydessä muihin viranomaisiin. Viranomaisilla on velvollisuus ohjata asia eteenpäin, mikäli asia ei liity kyseisen viranomaisen toimivaltaan. Seuraavaksi on kuvattu eri viranomaiskanavia ja niissä esiin tulleita tapauksia yleisellä tasolla.

Opiskeluoikeuden peruuttamista tai palauttamista koskevaan koulutuksen järjestäjän päätökseen saa hakea muutosta valittamalla opiskelijoiden oikeusturvalautakuntaan. Peruuttaminen on mahdollista vain laissa erikseen määritellyillä aloilla, joilla opintoihin liittyy alaikäisten turvallisuutta, potilas- tai asiakasturvallisuutta tai liikenteen turvallisuutta koskevia vaatimuksia. Suurin osa lautakunnan käsittelemistä asioista koskee sosiaali- ja terveysalan opiskelijoita.⁴

Opiskelija voi tehdä oikaisupyynnön työelämätoimikuntaan, mikäli koettu epäkohta liittyy osaamisen arviointiin, ja ammatillisen koulutuksen opiskelija kokee vielä arvioinnin tarkistamisen jälkeen, ettei arviointiperusteiden soveltaminen ole tapahtunut osaamisen arvioinnissa oikein⁵. Opetushallituksen asettamien ammatillisen koulutuksen työelämätoimikuntien kokouksissa käsiteltyjä tutkinto-opiskelijoiden osaamisen arvioinnin oikaisupyynnöitä oli esimerkiksi vuonna 2023 19, 12 vuonna 2024 ja 23 kappaletta vuonna 2025. Kyselyjä ja pyyntöjä on tullut työelämätoimikunnille huomattavasti enemmän, mutta kaikki eivät ole johtaneet varsinaisiin oikaisupyynnöihin. Syitä oikaisupyynnön tekemiseen voi olla erilaisia. Viime vuosien aikana yksittäisissä oikaisupyynnöissä opiskelija on kuvannut kokemustaan siitä, että arviointiin on vaikuttanut maahanmuuttotausta tai hänen sairautensa, vamma tai muu toiminnan rajoitus. Näissä tapauksissa työelämätoimikunta voi ohjata opiskelijaa muiden viranomais- tahojen puoleen.

⁴ [Opiskelijoiden oikeusturvalautakunta - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö](#)

⁵ [Oikaisupyyntö arvioinnin tarkistamista koskevaan päätökseen ammatillisessa koulutuksessa | Opetushallitus](#)

Lupa- ja valvontavirasto valvoo oppilaan ja opiskelijan laillisten oikeuksien toteutusta esiopetuksessa toiselle asteelle⁶. Lupa- ja valvontavirasto voi kantelun perusteella tutkia jälkikäteen, onko koulutuksen järjestäjä noudattanut lakia. Vielä vuoden 2025 loppuun saakka toimineen aluehallintoviraston kuusi aluetta vastaanotti vuonna 2024 yhteensä 42 kantelua. Kantelut liittyvät laajasti koulutuksen järjestämisen eri osa-alueisiin, mutta selvityksen käytössä ei ole kattavia sisältökuvauksia.

Suoraan yhdenvertaisuuslakiin on tietopyynnön perusteella viitattu vain yhdessä aluehallintoviraston käsittelemässä tapauksessa, joka sekin liittyy ammatillisen koulutuksen lainsäädännön ja oppivelvollisuuslain alla toteutettavaan työhön ja itsenäiseen elämään valmentavaan TELMA-koulutukseen, joka ei kuulu tämän tutkintokoulutusta koskevan tilannekuvan kokonaisuuteen. Julkisista oikaisutapauskertomuksista löytyy edellisiltä vuosilta esimerkiksi aluehallintoviranomaisen ratkaisu, joka koskee harkintaan perustuvaa valintaa ja velvollisuutta selvittää tuen tarve suunnitelluissa opinnoissa (LSSAVI/13304/2022): Hakijan tuen tarvetta ammatillisissa opinnoissa ei ollut otettu huomioon opiskelupaikasta päätettäessä. Aluehallintovirasto hyväksyi oikaisuvaatimuksen, kumosi koulutuksen järjestäjän päätöksen ja palautti sen koulutuksen järjestäjälle uudelleen käsiteltäväksi.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on tietopyynnön mukaan saanut vuonna 2024 yhteensä 25 yhdenvertaisuuslakiin liittyvää yhteydenottoa koskien ammatillista koulutusta.⁷ Usein tilanteet ovat ratkenneet neuvonnalla. Varsin usein tapausten selvittäminen ei ole kuitenkaan edennyt siksi, ettei yhteydenottaja ole palannut asiaan tai koska esitettyjen taustatietojen perusteella ei voitu todeta, että kyse olisi ollut esimerkiksi yhdenvertaisuuslain mukaisesta kohtuullisesta mukautuksesta, joka olisi pitänyt tehdä.

Yleisimmin yhdenvertaisuusvaltuutetulle tullut yhteydenotto on liittynyt siihen, että haakeutumisvaihe tai opinnot on koettu esteelliseksi: opiskelija on pyytänyt yhdenvertaisuuslain mukaisia kohtuullisia mukautuksia, eikä niitä ole toteutettu. Esimerkiksi yhteydenottaja on pyytänyt oppimisvaikeuksien vuoksi lisää aikaa tai rauhallista tilaa, mihin ei ole suostuttu. Yhdenvertaisuuslain mukaisten kohtuullisia mukautuksia punnittaessa otetaan muun muassa huomioon, että ammatillisessa koulutuksessa osaaminen osoitetaan näytöillä, joissa opiskelija tekee käytännön työtehtäviä aidoissa työtilanteissa työpaikalla, eikä näyttöjä voi esimerkiksi korvata kokonaan kirjallisilla töillä. Osa yhteydenotoista on liittynyt häirintäepäilyihin, esimerkiksi rasistisiin ilmauksiin

⁶ 1.1.2026 alkaen, tätä ennen aluehallintovirasto, avi. Ks. lisää [Opetuksen kantelut](#). Lupa- ja valvontavirasto käsittelee asiat, joissa valituksen kohteena olevaa päätöstä tarkastellaan sekä oikeudelliselta että pedagogiselta kannalta. Lisäksi virastolta voi hakea [oikaisuvaatimusta](#) tiettyihin päätöksiin (ks. tarkemmin 531/2017 111 §). Päätökseen tyytymätön voi tehdä valituksen hallinto-oikeuteen, joka käsittelee valituksia viranomaisten hallintoasioissa tekemistä päätöksistä: [Mitä asioita hallinto-oikeus käsittelee? - Tuomioistuinlaitos](#)

⁷ Ks. valtuutetusta lisää [verkkosivulta](#). Valtuutetuilla on toimivalta omatoimisiin selvityksiin tai tarkastuksiin, jos niiden tietoon kantautuu esimerkiksi tilanteita, joissa koulutuksen järjestäjä ei ole puuttanut opiskelijoihin kohdistuvaan häirintään: Vuodesta 2023 alkaen koulutuksen järjestäjä syyllistyy yhdenvertaisuuslain mukaan syrjintään, jos se ei tehokkaasti puutu asiaan saatuaan tietää, että opiskelija on joutunut häirinnän kohteeksi. Vastaava säännös on tasa-arvolain puolella. Mikäli epäilty syrjintä liittyy työelämässä oppimiseen, opiskelija voi olla yhteydessä myös Lupa- ja valvontaviraston työsuojeluun, joka valvoo syrjintää työelämässä <https://tyosuojelu.fi/tyosuohde/yhdenvertaisuus/syrjinta>

opiskelijoiden tai henkilöstön taholta. Yhteydenottoihin lukeutuu myös tapaus, jossa koulutuksen järjestäjä on edellyttänyt henkilökorttia, jota turvapaikanhakijalla ei asemansa vuoksi ole ollut. Tietyn henkilökortin edellyttäminen voi olla välillistä syrjintää.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu oli vuonna 2024 selvittämässä tapausta, jossa epäiltiin mahdollista syrjintää kielitaidon arvioinnin menettelyssä. Yhdenvertaisuuslain näkökulmasta oppilaitoksen käytäntö arvioitiin hyväksyttäväksi, sillä oppilaitoksen toimittaman selvityksen mukaan hakijoilla on aina mahdollisuus osoittaa kielitaitonsa esimerkiksi yleisellä kielitutkinnolla (YKI), valtionhallinnon kielitutkinnolla, ylioppilastutkinnon suomen kielen arvosanalla, aiemmalla suomenkielisellä koulutuksella (jolloin arvioidaan kielitaitotasovaatimusten vastaavuus suhteessa haettavaan koulutukseen) tai työkokemuksella suomenkielisessä ympäristössä, jos kielitaito on dokumentoitu.

Ammatillisen koulutuksen puolelta yhdenvertaisuusvaltuutetulle on tullut vain vähän yhteydenottoja liittyen uskontoon. Tällöinkin yhteydenotto voi tulla ammatillisen koulutuksen järjestäjän taholta esimerkiksi tilanteessa, jossa opiskelija kieltäytyy työtehtävästä vedoten uskontoon. Uskonnollisten erityistarpeiden huomiointia voidaan edellyttää jossain määrin yhdenvertaisuuden edistämistehtävän näkökulmasta, mutta tilanteet ovat tapauskohtaisia.

Yhdenvertaisuusvaltuutetulle oli vuonna 2024 tullut myös seitsemän ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden työelämässä oppimiseen liittyvää yhteydenottoa. Esimerkiksi yksi yhteydenotto koski tilannetta, jossa lähihoitajaopintoihin liittyvä kuuden viikon osaamisen hankkiminen työpaikalla keskeytettiin puolen välin jälkeen kielitaidon perusteella. Yhteydenottaja itse epäili syrjintää opiskelijan oman alkuperän perusteella. Toisessa lähihoitajaopintoja koskeneessa yhteydenotossa opiskelijan etninen alkuperä ei ilmennyt opiskelijan nimestä, ja opiskelijaa oltiin puhelimessa rekrytoimassa haastatteluun, mutta hänen mentyään paikan päälle oli ilmapiiri muuttunut kielteisemmäksi, ja opiskelijan mukaan harjoittelupaikka oli lopulta peruttu sillä perusteella, ettei kukaan halunnut ohjata opiskelijaa.

Tasa-arvovaltuutetulle⁸ oli vuoden 2024 aikana tullut vain kolme selkeästi ammatillisen koulutuksen opiskelua tai opiskelijavalintaa koskevaa yhteydenottoa. Yhdessä tapauksessa oli kyse opiskelijavalinnasta⁹, yhdessä opintojen keskeytymisestä raskauden ja perhevapaiden vuoksi ja yhdessä uuden tutkintotodistuksen saamisesta nimen vaihduttua¹⁰.

Syrjintäasian voi viedä myös yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaan¹¹, joka voi kieltää jatkamasta tai uusimasta syrjintää tai vastatoimia ja asettaa päätöksen

⁸ Ks. [Tasa-arvovaltuutettu](#)

¹⁰ Kun opiskelija korjaa sukupuolensa ja vaihtaa nimeä, koulutuksen järjestäjän on päivitettävä tiedot virallisen rekisterin mukaisiksi ja annettava uusi tutkintotodistus, jossa näkyy vain opiskelijan uusi nimi ja henkilötunnus, tietosuojasta huolehtien.

¹¹ Ks. [Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta](#). Lautakunta voi määrätä asianomaisen ryhtymään kohtuullisessa määräajassa toimenpiteisiin yhdenvertaisuuslaissa säädettyjen velvollisuuksien täyttämiseksi. Mikäli asia koskee yhdenvertaisuuslain 5 ja 6 §:ssä säädetyn

noudattamisen tehosteeksi uhkasakon ja tuomita sen maksettavaksi. Sovellettavia tapauksia voi seurata myös muilta koulutusasteilta. Esimerkiksi yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta antoi vuonna 2023 koulujen esteettömyyteen liittyvän ratkaisun, joka voidaan yleistää koskemaan myös toista astetta. Lautakunta linjasi, että esteettömyyden vähimmäisvaatimusten täyttäminen ei automaattisesti tarkoita sitä, että oppimisympäristö olisi yhdenvertainen vammaisille oppilaille. Tapauksessa vammaisen oppilas, joka käyttää useita liikkumisen apuvälineitä, joutui koulupäivän aikana toistuvasti kiertämään pidemmän ja vamman vuoksi fyysisesti raskaan reitin kulkiessaan opetustilojen ja pihan välillä. Ratkaisun mukaan koulu syyllistyi yhdenvertaisuuslain vastaiseen välilliseen syrjintään, kun se asetti oppilaan epäedulliseen asemaan.¹² Koulu oli myös laiminlyönyt velvollisuutensa tehdä yhdenvertaisuuslain mukaisia kohdullisia mukautuksia, joilla turvataan vammaisten henkilöiden oikeus saada koulutusta yhdenvertaisesti muiden kanssa¹³.

Viranomaisten toiminnan vuoksi koulutuksessa syrjintää kokenut voi edellä mainittujen lisäksi ottaa viime kädessä yhteyttä eduskunnan oikeusasiamieheen tai oikeuskansleriin. Eduskunnan oikeusasiamies valvoo perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista. Käytännössä tämä tarkoittaa sekä oikeusasiamiehen laillisuusvalvojan roolissa tekemää, viranomaisiin jälkikäteen kohdistuvaa valvontaa, että myös oma-aloitteista toimintaa, jolla oikeusasiamies pyrkii parantamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista tulevaisuudessa. Oikeusasiamies on esimerkiksi ottanut oma-aloitteiseen tutkintaan alaikäisten vankien ja eräiden huostassa olevien lasten mahdollisuudet opiskeluun.¹⁴ Vuodelta 2025 löytyy myös tapaus, jossa oikeusasiamies on ratkonut opiskelijavalintojen terveysvaatimuksia koskevaa kanteluasiaa¹⁵. Vastaava valvontatehtävä on myös valtioneuvoston oikeuskanslerilla, jolle voi tehdä kantelun. Oikeusasiamies tai oikeuskansleri eivät käsittele asioita, jotka ovat jonkun muun viranomaisen ratkaistavana. Syrjintää kokenut voi myös tehdä asiasta rikosilmoituksen poliisille tai nostaa siviilikanteen käräjäoikeuteen riita-asiana.

Myös Opetushallitukseen tulee toisinaan asiakaspalveluosoitteeseen tai asiantuntijoille suoraan yhteydenottoja, joissa kerrotaan esimerkiksi hakeutumisesta tai arvioinnissa koetusta syrjinnästä tai oppilaitoksessa koetusta rasistisesta häirinnästä opiskelijoiden tai henkilöstön taholta. Opetushallitus ohjaa tällöin toimivaltansa puitteissa asiassa yleisesti ja kertoo toimivaltaisten viranomaisten yhteystiedot.

yhdenvertaisuuden edistämistä koskevaa suunnitteluväliteasiasiaa tai oppilaitoksen tasa-arvolain 5a ja 6 a §:ssä säädetyn tasa-arvon edistämistä koskevaa suunnitteluväliteasiasiaa, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaltuutetut voivat viedä sen lautakunnan käsiteltäväksi.

¹³ [Kouluympäristön on oltava yhdenvertainen vammaisille oppilaille](#), 9.10.2022

¹⁴ [Päätös omana aloitteena tutkitussa asiassa: Alaikäisten vankien ja eräiden huostassa olevien lasten mahdollisuus koulunkäyntiin ja opiskeluun](#), 20.5.2024

¹⁵ [Ammattilentäjän koulutuksen terveysvaatimukset](#), 18.9.2025

3. Koulutuksen järjestäminen ja tuki opintoihin

Ammatillisen koulutuksen järjestäjän ensisijainen vastuu on huolehtia siitä, että koulutus järjestetään lain ja määräysten mukaisesti, huolehtia opiskelijavalinnasta sekä järjestää koulutusta tutkinnon perusteiden mukaisesti. Koulutuksen järjestäjä laatii yhdessä opiskelijan kanssa henkilökohtaisen osaamisen kehittämissuunnitelman (HOKS), jossa suunnitellaan opiskelijan yksilöllinen opintopolku, osaamisen hankkimisen ja osoittamisen tavat. Lisäksi koulutuksen järjestäjän tulee tarjota opetusta, ohjausta ja tukea HOKSissa määritellyn osaamisen hankkimiseksi.

Opiskelijalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön. Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) 80 §:n ja oppilas- ja opiskelijahuoltolain (1287/2013) 13 §:n mukaan **koulutuksen järjestäjän tulee laatia suunnitelma opiskelijoiden suojaamiseksi väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä sekä toimeenpanna suunnitelma ja valvoa sen noudattamista ja toteutumista.** Koulutuksen järjestäjän tulee laatia ja hyväksyä myös järjestyssäännöt tai antaa muut oppilaitoksessa sovellettavat järjestysmääräykset, joilla edistetään sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä oppilaitosyhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä (80 §).¹⁶

Laissa naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) eli tasa-arvolaissa ja yhdenvertaisuuslaissa (1325/2014) velloitetaan koulutuksen järjestäjää ja oppilaitoksia edistämään sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti. Suunnitelmaprosessissa tulee kiinnittää huomiota eri syrjintäperusteisiin ja tarkastella omaa tilannekuvaa ja käytäntöjä monipuolisesti, muun muassa opetuksen, ohjauskäytäntöjen, opiskelijavalintojen, arvioinnin ja oppimiserojen näkökulmista. Opetushallituksen tuottamien tilannekuvaraporttien mukaan suunnitteluvelvoite ei aina toteudu tavoitteellisesti ja niissä on laatueroja¹⁷:

¹⁶ [Ohjeet ja materiaalit: SORA-säädösten toimeenpano ammatillisessa koulutuksessa](#)

¹⁷ [Toiminnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelu.pdf](#) (OPH 2025) ja [Yhteisöllisen opiskeluhuollon tilannekuva ammatillisessa koulutuksessa](#) (OPH 2025). Ks. myös [Mukana! Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustyö toisella asteella](#) -opas (2019), joka tullaan päivittämään vuoden 2026 aikana.

Opetushallituksen tuottamien tilannekuvaraporttien mukaan lähes kaikilla ammatillisen koulutuksen järjestäjillä on lain edellyttämät ajantasaiset opiskeluhuoltosuunnitelmat sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelmat. Suunnitelmissa ja etenkin niiden toimeenpanossa on kuitenkin laatueroja. Esimerkiksi opiskeluhuoltosuunnitelmista puuttuu usein konkreettiset toimet, kehittämiskohteet sekä seuranta. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmissa ei aina toteudu lain edellyttämä eri syrjäytyneiden mukainen arviointi oppilaitos- tai toimipistekohtaisesti. Arvioinnissa käytetty tietoperusta vaihtelee, jolloin itsearviointi voi jäädä suppeaksi, mikä heijastuu myös tarvittavien toimenpiteiden tunnistamiseen.

Lainsäädäntö mahdollistaa opintojen tueksi erilaisia tukikeinoja ja -palveluita, jotta opiskelijoille voidaan räätälöidä omien vahvuuksien mukaisia työllistäviä opintoja. Näitä avataan seuraavaksi.

3.1. Opiskeluhuolto

Opiskeluhuoltoon sisältyvät ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 99 §:n 1 momentissa tarkoitetun koulutuksen järjestäjän päättämä opiskeluhuolto sekä opiskeluhuollon palvelut, joita ovat psykologi- ja kuraattoripalvelut sekä opiskeluterveydenhuollon palvelut. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos ohjaa ja kehittää yhteistyössä Opetushallituksen kanssa opiskeluhuoltopalveluja. Lisäksi Opetushallitus ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos seuraavat yhteistyössä opiskeluhuollon toteutumista ja vaikuttavuutta valtakunnallisesti. Lupa- ja valvontavirasto (ent. avi) valvoo, että koulutuksen järjestäjä järjestää opiskeluhuollon opiskeluhuoltosuunnitelman mukaisesti. Opiskeluhuoltoa toteutetaan ensisijaisesti ennaltaehkäisevänä koko oppilaitosyhteisöä tukevana yhteisöllisenä opiskeluhuollona. Lisäksi opiskelijoilla on oikeus yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon (esim. kuraattori- ja psykologipalvelut).

Yhteisöllinen opiskeluhuolto ja hyvinvointityö on tärkeä osa oppilaitoksen toimintakulttuuria ja arjen huolenpitoa, jonka avulla vahvistetaan opiskelijoiden osallisuutta ja kokemusta kuulumisesta ryhmään ja oppilaitosyhteisöön. Yhteisöllistä työtä ja yhteisön toimintakulttuurin kehittämistä johtaa rehtori ja yhteisöllistä opiskeluhuoltoa toteutetaan koulutuksen järjestäjäkohtaisen opiskeluhuoltosuunnitelman mukaisesti. Yhteisöllisellä opiskeluhuollolla voidaan esimerkiksi lisätä ryhmään kuulumisen tunnetta ja oppilaitokseen kiinnittymistä sekä vähentää kiusaamista, poissaoloja, yksinäisyyttä ja syrjäytymistä.

Opetushallitus on seurannut opiskeluhuollon tilaa ja julkaissut vuonna 2025 tilannekuvaraportin yhteisöllisen opiskeluhuollon toteutumisesta ammatillisessa koulutuksessa. Eri tilannekuvista ilmenee, että opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaisten saatavuus,

erityisesti psykologipalveluiden (ja lääkäreiden) osalta on edelleen haaste eri puolilla maata. Palveluiden saatavuusongelmat korostuvat ruotsinkielisessä koulutuksessa. Opiskeluhuollon painottuminen yhteisölliseen ennaltaehkäisevään työhön ei näytä vielä toteutuvan kaikilla koulutuksen järjestäjillä. Resurssia tulisi olla siihen, että henkilöstö olisi mukana oppilaitoksen arjen hyvinvointityössä.¹⁸

3.2. Oppimisen tuki ja erityinen tuki

Ammatillisen koulutuksen lainsäädäntö muuttuu 1.8.2026¹⁹. Uudistuneen lainsäädännön myötä ammatillisen koulutuksen oppimisen tuen kokonaisuus muodostuu oppimisen tuesta ja erityisestä tuesta.

Opiskelijalla on oikeus oppimisen tukeen, jota hän tarvitsee tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamiseen. Oppimisen tuki koskee ammatillisia perustutkintoja sekä ammatti- ja erikoisammattitutkintoja, ja se järjestetään osana tutkintokoulutusta. Oppimisen tuki on opettajan antamaa tukiopetusta sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön antamaa tukea ja ohjausta. Oppimisen tuen tavoitteena on, että opiskelijan opinnot etenevät, tutkinnon osat valmistuvat, opiskelija suorittaa tutkinnon ja siirtyy työelämään tai jatko-opintoihin.

Opiskelijalla on oikeus erityiseen tukeen, jota hän tarvitsee tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamiseksi silloin, kun oppimisen tuki ei ole riittävää. Erityinen tuki on erityisopettajan antamaa erityisopetusta sekä erityisopettajan konsultaatioon perustuvaa opetusta ja ohjausta. Erityisopetus vahvistaa opiskelijoiden oikeutta saada erityistä tukea erityisopettajalta. Erityistä tukea annetaan tutkintokoulutuksissa ja se koskee sekä ammatillisia perustutkintoja että ammatti- ja erikoisammattitutkintoja. Erityisopetuksen toteutuksessa tehdään tarvittaessa yhteistyötä hyvinvointialueen ja vammaispalvelujen kanssa.

Oppimisen tuen uudistuksen taustalla oli muun muassa kehittämistarpeet, joita nostettiin esiin Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen (Karvi) *Erityinen tuki voimavaraksi* -arvioinnissa²⁰. Keskeisimpiä arvioinnin esiin tuomia kehittämistarpeita olivat tuen suunnittelu tutkinnon osittain sekä sujuvan tiedonkulun ja yhteistyön varmistaminen henkilöstön välillä. Arvioinnin mukaan erityinen tuki toteutui perustutkintokoulutuksessa paremmin yhteisissä tutkinnon osissa kuin ammatillisissa tutkinnon osissa. Tuen saatavuudessa havaittiin kehitettävää erityisesti työelämässä oppimisessa, näytöissä ja etäopiskelussa. Karvi nosti esiin myös tarpeen selkeyttää osaamisen arvioinnin mukauttamisen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista poikkeamisen käytäntöjä. Osaamisen arvioinnin mukauttamisen käytännön toteutuksessa on

¹⁸ Ks. lisää: [Yhteisöllisen opiskeluhuollon tilannekuva ammatillisessa koulutuksessa](#) (OPH 2025), [Selvitys yhteisöllisen opiskeluhuollon nykytilasta](#) (OPH 2025), [Samarbetet mellan bildningssektorn och elev- och studerandevårdstjänsterna för våra barns bästa](#) (OPH 2026).

¹⁹ Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017, muutettu lailla 1078/2024, 63 § ja 64 §.

²⁰ [Erityinen tuki voimavaraksi – Arviointi ammatillisen koulutuksen erityisestä tuesta](#) (Karvi 2021).

havaittu puutteita myös esimerkiksi Opetushallituksen Koski-tietovarantoon tehdyn poiminnan perusteella: kaikilta opiskelijoilta ei ole löytynyt tietoa erityisen tuen pää-
töksestä.

Tavoitteena on, että opiskelija saavuttaa tutkinnon perusteiden mukaiset ammattitaitovaatimukset ja osaamistavoitteet. Jos erityistä tukea tarvitseva opiskelija ei pedagogisista järjestelyistä ja tiiviistä tuesta huolimatta pysty saavuttamaan tutkinnon ammattitaitovaatimusten tai osaamistavoitteiden tyydyttävän (1) tason mukaista osaamista, voidaan osaamisen arviointia mukauttaa. Arviointia voidaan mukauttaa vain niiltä osin, kuin se on opiskelijan valmiudet ja tavoitteet huomioon ottaen välttämätöntä.

Jos joku ammattitaitovaatimus tai osaamistavoite on opiskelijalle koh-
tuuton eikä hän pysty sitä aiemman koulutustaustan, vamman tai sairau-
den vuoksi saavuttamaan, voidaan tämän ammattitaitovaatimuksen tai
osaamistavoitteen kohdalla tehdä hallinnollinen päätös tutkinnon perus-
teista poikkeamisesta.

Ammatillisessa koulutuksessa ensisijaisia keinoja tukea opiskelijoiden
opintojen edistymistä ovat opetus ja ohjaus, pedagogiset järjestelyt, riit-
tävä tuki ja tarvittaessa erityispedagogiset ratkaisut, joilla edistetään opis-
kelijoiden yhdenvertaisia mahdollisuuksia saavuttaa tutkinnon perusteiden
mukaiset ammattitaitovaatimukset ja osaamistavoitteet.

Ks. lisää Oppimisen tuki ja erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa -opas (2026)

Opetushallitus on julkaissut koulutuksen järjestäjien tueksi oppaan *Oppimisen tuki ja
erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa*²¹.

Opetus- ja kulttuuriministeriö toteuttaa selvityksen oppimisen tuen toteutumisesta
ammatillisessa koulutuksessa kolme vuotta muutosten voimaantulon (1.8.2026) jäl-
keen.

Vaativan erityisen tuen opiskelijat

Vaativaa erityistä tukea voivat järjestää vain ne koulutuksen järjestäjät, joiden tehtä-
väksi tämä on määrätty koulutuksen järjestämisluvassa. Ammatillisia erityisoppilaitok-
sia on viisi. Vaativan erityisen tuen rajoitettu tehtävä on myönnetty kuudelle ammatil-
lisen koulutuksen järjestäjälle, joiden tehtävänä on täydentää ammatillisten erityisop-
pilaitosten tarjoamaa koulutusta. Vaativaa erityistä tukea voidaan järjestää tutkinto-
koulutuksen ja valmentavien koulutusten opiskelijoille. Koulutukseen otettavien opis-
kelijoiden tulee olla oikeutettuja 65 §:n mukaiseen vaativan erityisen tuen ammatilli-
seen koulutukseen.

²¹ [Oppimisen tuki ja erityinen tuki ammatillisessa koulutuksessa – uusi opas on julkaistu | Ope-
tushallitus](#)

Keskustelua siitä, onko vaativan erityisen tuen koulutuspaikkojen riittävästi suhteessa tarpeeseen ja päätyvätkö kohderyhmään kuuluvat opiskelijat vaativan erityisen tuen koulutukseen, on käyty pitkään.²² Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt loka-kuussa 2025 vaativan erityisen tuen toteutumisesta erillisselvityksen, jonka on määrä valmistua syksyllä 2026.

Edelleen keskusteluun nousee kysymys siitä, missä tilanteissa avustaja- ja tukipalveluiden avulla opiskelijan koulutuspolku voitaisiin rakentaa lähimmän oppilaitoksen yhteyteen. Tämä edellyttää sitä, että myös vammaispalvelut toimivat saumattomasti. Seuraavaksi kuvataan tuki- ja avustajapalveluita ammatillisessa koulutuksessa.

Tuki- ja avustajapalvelut

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 101 §:n 2 momentissa todetaan, että vammaisuuden perusteella opiskelijoille järjestettävistä muista (kuin 64 § ja 65 §) palveluista ja tukitoimista säädetään erikseen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että siirryttäessä perusopetuksesta toisen asteen koulutukseen, tulee tarvittavat vammaisuuden perusteella tarvittavat palvelut, kuten henkilökohtainen apu, kuljetuspalvelut, tulkkauspalvelu ja lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineet hakea sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön perusteella. Yleensä palveluita voidaan hakea vasta sitten, kun opiskelija on saanut opiskelijaksi ottamista koskevan päätöksen. Toiselle asteelle siirryttäessä nuorten tulee huoltajien kanssa osata hakea tarvittavat palvelut, mikä edellyttää ohjausta ja neuvontaa. Oppivelvollisuuden laajentuminen myötä myös kaikkein eniten tukea tarvitsevat vaikeasti- ja monivammaiset opiskelijat osallistuvat koulutukseen, minkä vuoksi myös tukipalveluiden tulee vastata tarvetta.²³

Vammaispalvelulain mukaiset palvelut haetaan pääosin hyvinvointialueelta. Lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineet haetaan terveydenhuollosta. Kansaneläkelaitokselta haetaan erilaisia taloudellisia tukia, tulkkauspalveluita ja henkilökohtaisia opiskelun apuvälineitä. Opetus- ja kulttuuriministeriön ja sosiaali- ja terveysministeriön toteuttamassa selvityksessä tukipalveluiden saatavuudesta vammaisille ja erityistä tukea tarvitseville ilmenee, että palveluita on pääsääntöisesti hyvin tarjolla.²⁴

OKM:n ja STM:n selvityksen mukaan haasteita ja epäselvyyttä oli ilmennyt ns. yleisissä ammatillisissa oppilaitoksissa: vammaispalvelulain mukaisia avustaja- ja tukipalveluita tarvitsevia opiskelijoita oli otokseen kuuluneissa yleisissä oppilaitoksissa todella vähän, ja tällöinkin on kohdattu haasteita vammaispalveluiden kanssa. Vuoden 2025 alussa voimaan astuneen uudistuneen vammaispalvelulain myötä tarkoitus on, että jatkossa ei jäisi niin sanottuja väliinputoajia, vaan esimerkiksi neuropsykiatrisia

²² Ks. esim. [Selvitys vaikeimmin vammaisten erityisopetuksen tarpeesta ja koulutuksen saatavuudesta ammatillisessa peruskoulutuksessa](#) (2016).

²³ [Vammaiset ja erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat ja oppivelvollisuuden laajentuminen. Raportti tukipalveluista toisen asteen koulutuksessa](#) (OKM 2023:25)

²⁴ Ks. emt.

haasteita omaavien sekä lievästi kehitysvammaisten henkilöiden palvelutarve tulee arvioida yksilöllisesti, samoin perustein kuin muidenkin²⁵. Sosiaali- ja terveysministeriö on myös päivittämässä apuvälineiden laatusuositusta ja valtakunnalliset lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineiden luovutusperusteita²⁶.

3.3. Yhdenvertaisuuslain mukaiset kohtuulliset mukautukset vammaisille opiskelijoille (YVL 15 §)

Yhdenvertaisuuslain mukainen kohtuullinen mukauttaminen tarkoittaa yksittäistapauksessa toteutettavia tarpeellisia ja asianmukaisia muutoksia ja järjestelyjä, joilla varmistetaan vammaisen henkilön yhdenvertaiset ihmisoikeudet ja perusvapaudet. Kohtuullisuuden arvioinnissa otetaan huomioon esimerkiksi toimijan koko, toiminnan luonne sekä mukautusten kustannukset²⁷. Yhdenvertaisuuslain mukaisia mukautuksia arvioitaessa koulutuksen järjestäjien tulisi tarkastella esimerkiksi rakennusten esteettömyyttä, mutta mukautukset tulee nähdä rakennettua ympäristöä laajempana asiana.

Termistön näkökulmasta on hyvä olla tarkkana, ettei kohtuullisia mukautuksia sekoiteta ammatillisen koulutuksen lainsäädännön mahdollistamaan osaamisen arvioinnin mukauttamiseen (ks. luku 3.2).

Yhdenvertaisuuslain mukaiset kohtuulliset mukautukset turvaavat yhdenvertaiset mahdollisuudet tilanteissa, joissa vamma tai toimintarajoite muutoin estäisi osallistumisen koulutukseen tai työelämään, ja sitä voidaan tarvita sekä henkilökohtaistamisen että erityisen tuen rinnalla tai niiden lisäksi. Kohtuulliset mukautukset voivat sisältää aikaan liittyviä järjestelyjä, kuten pidennetyn ajan myöntämisen kokeisiin ja opiskelusuorituksiin sekä opiskelun tauottamisen yksilöllisesti vammaisen henkilöiden tarpeiden mukaisesti. Opetusta ja opiskelua voidaan mukauttaa suunnittelemalla ja organisoimalla opetus joustavasti, huomioimalla henkilökohtaisen avustajan ja tulkin tarve, mukauttamalla opetuksen ja harjoitusten toteuttamistapoja sekä hankkimalla

²⁵ [Vammaispalvelulain soveltamisala - THL](#)

²⁶ Ks. lisää [Lausuntopalvelusta](#)

²⁷ [Yhdenvertaisuuslain 15 §](#):n mukaan viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammainen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa käyttää viranomaisen palveluita sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä työuralla. Mukautusten kohtuullisuutta arvioitaessa otetaan ensisijaisesti huomioon vammaisen ihmisen tarpeet ja lisäksi toimijan koko, taloudellinen asema, toiminnan luonne ja laajuus sekä mukautusten arvioidut kustannukset ja mukautuksia varten saatavissa oleva tuki. Yhdenvertaisuuslain mukaan kohtuullisten mukautusten epääminen voi olla syrjintää. Ks. myös Yhdenvertaisuusvaltuutettu, [Positiivisen erityiskohtelun opas](#), s. 5

opiskelua edistäviä apuvälineitä. Kohtuulliset mukautukset voivat olla rakennettuun ympäristöön liittyviä, kuten korkeussäädettävät kalusteet, sekä aistiystävällisemmät oppimisympäristöt. Lisäksi kohtuullisiin mukautuksiin voivat kuulua teknologiset apuvälineet sekä tuntoaistia tukevat ratkaisut.

Huoli siitä, ettei koulutuksen järjestäjät tai henkilöstö tiedosta riittävästi vastuutaan yhdenvertaisuuslain mukaisten kohtuullisten mukautusten tekemisestä on noussut esiin eri lähteistä. Useiden selvitykseen haastateltujen viestinä oli, ettei koulutuksen järjestäjät tai henkilöstö aina ymmärrä, mitä kaikkea yhdenvertaisuuslain mukaiset kohtuulliset mukautukset voisi pitää sisällään: Erityisjärjestelyt tulee arvioida ja toteuttaa yksilöllisesti. Vammaa ei tulisi tulkita esteeksi tai turvallisuusriskiksi ilman tapauskohtaista arviointia. Vaihtoehtoja on tärkeää pohtia koko opintopolun näkökulmasta sekä tarkastella, millaiset mahdollisuudet opiskelijalla on työskennellä alan tehtävissä.

Tarve lisätä tietoisuutta kohtuullisten mukautusten tekemisen velvoitteesta nousi esiin myös lausuntokierroksella päivitettäessä SORA-säädöksiin liittyvää määräystä tutkinto-kohtaisista terveydentilavaatimuksista ammatillisessa koulutuksessa. Yhdenvertaisuusvaltuutettu nosti esiin lausunnossaan 8.5.2024²⁸, että vaikka terveydentilaan liittyvät vaatimukset voivat sinällään olla perusteltuja tutkinnon joihinkin osiin ja joihinkin työtehtäviin, ne voivat olla välillisesti syrjiviä, mikäli ne estävät saamasta koulutusta ja ammatillisia valmiuksia tehtäviin, joissa kyseiset terveydentilaan liittyvät vaatimukset eivät ole perusteltuja. Vuoden 2025 alussa voimaan tulleeseen määräykseen onkin kirjattu, että määräyksen yhteydessä noudatetaan yhdenvertaisuuslain (1325/2014) 8 § mukaisesti syrjinnän kieltoa, joka pitää sisällään myös kohtuullisten mukautusten epäämisen ja että yhdenvertaisuuslain 15 §:n mukaisesti koulutuksen järjestäjän on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset: "Tarvittaessa henkilön terveydentilan tai toimintakyvyn osalta tulee arvioida mahdollisten sairauksien aiheuttamat rajoitteet ja sairauksien yksilöllinen hoitotilanne suhteessa koulutuksesta ja käytännön työtehtävistä suoriutumiseen". Ammatillisessa koulutuksessa tulee kuitenkin huomioida mahdolliset lainsäädäntöön perustuvat turvallisuusvaateet kuten liikenne- tai sosiaali- ja terveysalan asiakas- ja potilasturvallisuuden liittyvät lainsäädännöt.

3.4. Tuki tutkintokielen oppimiseen

Koulutuksen järjestäjän opetuskieli voi olla suomi, ruotsi tai saame. Koulutuksen järjestäjä voi olla myös kaksikielinen, jolloin opetuskielenä on suomi ja ruotsi. Järjestämisluvassa voidaan lisäksi määrätä muista tutkintokielistä tutkinnoittain (esim. englanninkielinen tutkintokoulutus). Järjestämisluvassa määrätyn opetuskielen lisäksi koulutuksen järjestäjä voi antaa opetusta toisella kotimaisella kielellä, saamen kielellä, romanikielellä, viittomakielellä tai vieraalla kielellä. Käytännössä romani ja viittomakieli eivät kuitenkaan ole järjestämisluvista määrättyjä opetuskieliä, vaan sellaisia kieliä,

²⁸ Tutustu lausuntoihin [lausuntopalvelussa](#).

joilla koulutuksen järjestäjä voi opiskelijan tarpeen mukaan antaa osan opetuksesta (HE 39/2017 vp).

Tutkintoon valmentavaan koulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen tulisi hakeutua, kun kielitaito on sillä tasolla, että opiskelijalla on riittävät kielelliset valmiudet suoriutua tavoitteena olevasta koulutuksesta, tutkinnosta tai tutkinnon osasta. Riittävän ammattitaidon hankkimiseksi edellytettävän kielitaidon taso voi käytännössä myös olla melko korkea (ks. lisää luku 4.2. Tutkintokielen kielitaidon arviointi hakeuduttaessa).

Tutkinnon voi suorittaa järjestämisluvassa määrätyllä tutkintokielellä (531/2017, 24 §). Tutkintokieliä ovat tällä hetkellä järjestämisluvien mukaisesti suomi, ruotsi, saame, venäjä ja englanti. Osaaminen osoitetaan tutkintokielellä. Tämä koskee myös yksittäisen tutkinnon osan suorittamista. Myös jos koulutuksen järjestäjä antaa opetusta muilla kielillä, osaaminen osoitetaan tutkintokielellä, ellei ammattitaitovaatimuksissa tai osaamistavoitteissa ole muuta määritelty. Osaamisen osoittamisessa ei voida myöskään käyttää kielen kääntämisen apuvälineitä. Tutkintokielen osaamista osoitetaan ja arvioidaan ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden mukaisesti, ei yleistä kielitaitoa.

Koulutuksen järjestäjät ovat tuoneet esiin huolensa siitä, mitkä ovat koulutuksen järjestäjän keinot tukea opiskelijoita, joilla on haasteita osaamisen hankkimisessa heikon tutkintokielen taidon vuoksi. Opiskeluvalmiuksia tukevat opinnot loppuvat 1.8.2026. Opiskelijalla on oikeus oppimisen tukeen (ks. luku 3.2.). Tukiopetus ei ole tarkoitettu peruskielitaidon opettamiseen. Henkilökohtaistamisessa voidaan opiskelijan kanssa suunnitella suoritettavaksi tutkinnon perusteiden mukaisia tai koulutuksen järjestäjän päättämiä (paikallisia) yhteisten tutkinnon osien valinnaisia osa-alueita. Näillä valinnaisilla osa-alueilla voidaan laajentaa tai syventää työelämän edellyttämää kielellistä osaamista.

Kielitaidon kehittymistä voidaan tukea myös kielitietoisella ohjauksella ja opetuksella. Tietoisuutta kielitietoisesta opetuksesta on pyritty edistämään Opetushallituksen ammatillisen koulutuksen yksikössä käynnistämällä vuonna 2023 kaikille avoin ammatillisen koulutuksen kielitietoisuusverkosto. Informaatio-ohjausta annetaan lisäksi esimerkiksi ”yto-aamukahveilla”. Kielitietoista opetusta ja ohjausta on viime vuosina edistetty myös opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamassa valtakunnallisessa VIERKO-hankekokonaisuudessa²⁹.

3.5. Asuntolatoiminta

Ammatillisen koulutuksen keskittyessä yhä suurempiin yksiköihin, asuntoloiden merkityksen voi arvioida kasvavan. Tällä hetkellä noin 60 prosentilla ammatillisen koulutuksen järjestäjistä on asuntolatoimintaa.

²⁹ Tuloksia ja materiaaleja on koottu sivulle [VIERKO — Keuda](#)

Asuntolatoiminta edistää opintojen sujumista ja yhteisöllisyyttä ja voi myös toimia oppilaitosten ulkopuolisena oppimisympäristönä, jossa tarjotaan pedagogista ohjausta arjen taitojen, kuten siisteyden ja sosiaalisten suhteiden, harjoitteluun. Ammatillisen koulutuksen asuntolatoiminnan järjestäminen edistää opiskelijoiden yhdenvertaisuutta suorittaa oppivelvollisuutta ja toisen asteen tutkinto opiskelijan asuinpaikasta ja taloudellisesta tilanteesta riippumatta. Asuntolatoiminta edesauttaa mahdollisuuksia suorittaa tutkinto huolimatta harventuneista julkisista liikenneyhteyksistä ja pitkistä etäisyyksistä. Tehtyjen kyselyihin ja data-aineistoihin pohjautuvien selvitysten mukaan asumismahdollisuus ehkäisee opiskelun keskeyttämisiä. Vuonna 2022 julkaistuun selvitykseen osallistuneista opiskelijoista jopa 90 % koki, että asuntolapaikalla on vähintään melko paljon merkitystä opintojen edistymiselle.³⁰

3.6. Ammatillisen koulutuksen rahoitus

Ammatillisen koulutuksen uusi rahoitusmalli astui voimaan vuoden 2026 alussa. Aikaisemmassa rahoitusmallissa erityinen tuki oli yksi rahoituksen korotustekijöistä. Uudessa rahoitusmallissa opiskelijan lähtötaso kohdentaa rahoitusta suurelta osin samalle kohderyhmälle, jonka voidaan arvioida tarvitsevan eniten tukea opinnoissaan. Tämän on arvioitu kompensoivan erityiseen tukeen liittyvän rahoituskorotuksen poistamisen³¹. Ammatillisen koulutuksen rahoituksen yksi kriteeri on lähtötaso, ja ns. lähtötasokertomella kannustetaan ottamaan opiskelijoiksi myös lähtötasoltaan heikompia opiskelijoita ja huolehtimaan heidän opintojensa etenemisestä. Rahoitusjärjestelmässä koulutuksen järjestäjille kohdistuu suurempi rahoitusosuus opiskelijoista, joilla ei ole aikaisempaa toisen asteen tutkintoa, tai tutkinto on tuntematon³².

Rahoitusmallin on tarkoitus kannustaa koulutuksen järjestäjiä ottamaan opiskelijoiksi henkilöitä, joilla on heikompi työmarkkina-asema. Mallissa työllistymiseen ja jatko-opittamiseen perustuva rahoitus kohdistuu opiskelijoihin, jotka eivät olleet työllisinä ennen koulutusta, ja rahoitus on samansuuruinen sekä koko tutkinnon että pelkästään tutkinnon osia suorittaneiden kohdalla. Tämän vuoksi koulutuksen järjestäjillä voisi olla aiempaa vahvempi kannustin tukea opiskelijoiden työllistymistä ja jatko-opintoihin siirtymistä sekä kehittää yksilöllisiä, lyhyempiä ja joustavia koulutuspolkuja silloin, kun tutkinnon osien suorittaminen riittää työllistymisen tueksi.

Rahoitusmallilla on tarkoitus tukea jatkuvan oppimisen osalta myös pienten osaamiskokonaisuuksien suorittamista. Tutkinnon osan tai osien suorittaminen koko tutkinnon sijaan voi madaltaa joidenkin opiskelijoiden kynnystä aloittaa koulutus, täydentää

³⁰ Ks. [Ammatillisen peruskoulutuksen opiskelija-asuntolat 2015](#) (OPH 2016, 37–40). [Terveet Tilat 2028: Ammatillisen koulutuksen asuntoloiden nykytilaselvitys](#) (FCG 2022)

³¹ [Uudistuksista kysyttyä - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö, ks. "Mitkä ovat keskeiset muutokset rahoitusmalliin?"](#)

³² Tiedot saadaan Tilastokeskuksen tutkintorekisteristä, joka toimii pohjana väestön koulutusraهنne -tilastolle. Virallisessa tilastossa on kuitenkin katveita, eikä tietoa löydy kaikille. Tieto maahan muuttaneiden muualla kuin Suomessa suorittamista aikaisemmista tutkinnoista saadaan mm. niissä tapauksissa, että henkilö on hakenut erikseen tutkinnon tunnustamista. Tarkempi kuvaus lähteistä ja tietopohjasta löytyy [Tilastokeskuksen artikkelista 25.6.2024](#).

osaamista ja mahdollisesti jatkaa koko tutkintoon myöhemmin. Mahdollisuus hankkia osaamista ammatillisessa koulutuksessa tutkinnon osa kerrallaan tai pieninä osaamiskokonaisuuksina voi edesauttaa työllistymistä opiskelijoilla, joille koko tutkinnon suorittaminen on erityisen haastavaa. Myös oppivelvollisuuslainsäädäntö mahdollistaa tutkinnon osatavoitteisen opiskelun oppivelvollisille, jos opiskelijan henkilökohtaisten valmiuksien perusteella koko tutkinnon suorittaminen ei ole perusteltua ja asiasta on sovittu opiskelijan henkilökohtaisessa osaamisen kehittämissuunnitelmassa. Perustelujen tulee tällöin olla painavat. Oppivelvollisuuslain esitöissä tässä yhteydessä viitataan vaativaa erityistä tukea saaviin opiskelijoihin (HE 173/2020, s. 116).

4. Siirtymät ammatilliseen koulutukseen

Luvussa käsitellään hakeutumista ammatilliseen koulutukseen, opiskelijavalintaa sekä tutkintokielen kielitaidon arviointia.

4.1. Koulutukseen hakeutumisväylät

Yhteishaku ja jatkuva haku

Ammatilliseen koulutukseen hakeutumisesta ja opiskelijaksi ottamisesta säädetään laissa ammatillisesta koulutuksesta (531/2017), yhteishakuasetuksessa (834/2021) sekä asetuksessa opiskelijaksi ottamisen perusteista ammatilliseen koulutukseen (699/2017). Ammatilliseen koulutukseen hakeudutaan yhteishaun ja jatkuvan haun kautta. Perusopetuksen päättäneet hakeutuvat pääosin yhteishaun kautta ja jatkuva haku on jo tutkinnon suorittaneiden pääasiallinen hakeutumisväylä. Jatkuva haussa koulutuksen järjestäjät päättävät koulutuksen hakuajoista ja muista hakemiseen liittyvistä menettelyistä. Jatkuva haussa voi hakea opiskelemaan ammatillisia perustutkintoja sekä ammatti- ja erikoisammattitutkintoja joko suorittamaan koko tutkintoa tai tutkinnon osia.

Ammatilliseen koulutukseen opiskelijaksi voidaan ottaa lain ammatillisesta koulutuksesta (38 §) mukaan henkilö, joka on suorittanut perusopetuksen oppimäärän tai sitä vastaavan aikaisemman oppimäärän. Opiskelijaksi voidaan ottaa myös henkilö, joka ei ole suorittanut perusopetuksen oppimäärää, mutta jolla koulutuksen järjestäjä katsoo muutoin olevan riittävät edellytykset tavoitteena olevan osaamisen hankkimiseen tai tutkinnon suorittamiseen. Yhteishaun osalta valintaperusteista säädetään opetus- ja kulttuuriministeriön asetuksella (834/2021). Jatkuvan haun osalta koulutuksen järjestäjä määrittelee valintaperusteet. Opiskelijaksi ottamisessa on sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita (39 §) ja niistä tulee tiedottaa etukäteen. Koska samaan tutkintoon on mahdollista hakea kahden eri hakuväylän kautta, voi samaan tutkintoon myös olla erilaiset valintaperusteet.

Tarpeellisen tiedon tulisi liikkua sujuvasti opetuksen ja koulutuksen järjestäjien välillä mahdollistaen onnistuneen siirtymän ja opintojen käynnistymisen. Perusopetuksen järjestäjän on toimitettava uudelle koulutuksen järjestäjälle perusopetuslain 20 f §:n mukainen perusopetuksen päättyessä voimassa oleva tukea koskeva päätös ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 67 §:n 3 momentissa tarkoitetuissa tilanteissa. Voimassa olevat tuen päätökset ovat sellaisia, joiden katsotaan olevan välttämättömiä koulutuksen järjestämiseksi.

Esteettömyys opiskelijaksi ottamisessa

Opiskelijaksi ottamisessa tulee huomioida esteettömyys opiskelijaksi ottamisessa (40 §). Esteettömyys opiskelijaksi ottamisessa tarkoittaa sitä, ettei hakijan terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvä seikka saa olla esteenä opiskelijaksi ottamiselle³³. Poikkeuksena on valtioneuvoston asetuksella säädetyt ns. SORA-tutkinnot (soveltumattomuuteen ratkaisuja) (HE 39/2017). Opiskelijaksi ei voida ottaa sitä, joka ei ole terveydentilaltaan tai toimintakyvyltään kykenevä koulutukseen liittyviin käytännön tehtäviin oppilaitoksessa, työpaikalla tai muussa oppimisympäristössä, jos lain ammatillisesta koulutuksesta (531/2017) 81 §:ssä tarkoitettuihin tutkintoihin liittyvät turvallisuusvaatimukset sitä edellyttävät ja jos estettä ei voida kohtuullisin toimin poistaa. Tutkintokohdaiset terveydentilavaatimukset ammatillisessa koulutuksessa on määritelty Opetushallituksen määräyksessä³⁴. Koulutuksen järjestäjän tulee antaa hakijalle tieto siitä, minkälaisia terveydentilaa koskevia vaatimuksia ja muita edellytyksiä tutkinnon tai koulutuksen suorittamiseen liittyy. Lisäksi koulutuksen järjestäjät ovat velvollisia tekemään yhdenvertaisuuslain mukaisia kohtuullisia mukautuksia. (ks. luku 3.3)

Pääsy- ja soveltuvuuskokeet

Koulutuksen järjestäjä voi järjestää yhteishaun yhteydessä pääsy- ja soveltuvuuskokeita, joiden pääasiallinen tarkoitus on arvioida soveltuvuutta alalle. Kokeeseen on kutsuttava kaikki hakijat, eikä opiskelijaksi voida valita hakijaa, joka ei osallistu pääsy- tai soveltuvuuskokeeseen. Koulutuksen järjestäjän on tiedotettava hakijoille etukäteen, minkälaisista osista pääsy- tai soveltuvuuskoe muodostuu ja miten kokeen eri osat pisteytetään.

Pääsy- ja soveltuvuuskokeet toimivat yleensä lisäpisteitä tuovina. Hakija voidaan hylätä pääsy- tai soveltuvuuskokeen perusteella antamalla hänelle 0 valintapistettä vain SORA-tutkinnoissa sekä niissä valintaperusteasetuksessa (699/2017, 13 §) määriteltyissä tutkinnoissa, joissa koulutuksen järjestäjä tekee valinnan oman soveltuvuuskokeensa perusteella. SORA-tutkinnoissa hakijan valintaan sovelletaan lisäksi opiskelijaksi ottamisen esteitä koskevaa sääntelyä. Näissä tutkinnoissa hakija voidaan jättää valitsematta myös laissa määriteltyjen terveydentilaan tai toimintakykyyn liittyvien seikkojen perusteella, vaikka hän muutoin täyttäisi valintaperusteet.³⁵

Vuonna 2021 julkaistuun SORA-selvitykseen osallistuneista SORA-tutkintoja järjestäneistä ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 79 prosenttia käytti soveltuvuusarviointia, valintakoetta tai todistusvalintaa käytti hieman yli 40 prosenttia. Pieni osa kertoi, että kaikki hakijat otetaan sisään ilman karsintaa. Suuressa osassa ammatillisia oppilaitoksia oli määritelty soveltamisohjeet, ja ne liittyivät useimmiten terveydentilaan, oppilaitoksiin ja opiskelijan terveydentilan arviointiin sekä soveltuvuuden tai soveltumattomuuden kriteereihin. Soveltuvuuden arvioinnissa tunnistettiin vielä ongelmia:

³³ Ks. [opas esteettömään opiskelijavalintaan ja opiskeluun](#) (2014). Oppaan käytössä on hyvä huomioida mm. lainsäädännön muutokset.

³⁴ [Määräykset - ePerusteet](#)

³⁵ [Opiskelijoiden hakeutuminen ja valinta turvallisuusosalalle | Opetushallitus](#)

Vastaajat tulkitsivat eri tavoin hakijan kielitaidon ja kulttuuritaustan huomioimisen soveltuvuusarvioinnissa. Suurimpia ongelmia erityisesti karsivissa soveltuvuusarvioinneissa on tunnistettu tilanteet, joissa soveltuvuusarviointiprosessin aikana muodostuu niin sanottu piilokriteeristö. Kaikissa ammatillisissa oppilaitoksissa ei tuolloin ollut SORA-lainsäädännön mukaisia soveltamisohjeita ja useat kaipasivat vielä tukea lainsäädännön tulkintaan. Selvityksen yhtenä johtopäätöksenä oli, että voimakkaammat alakohtaiset linjaukset vahvistaisivat myös hakijoiden oikeusturvaa ja tasapuolista kohtelua.³⁶

Harkintaan perustuva valinta

Koulutuksen järjestäjä voi opiskelijan henkilöön liittyvien syiden perusteella ottaa enintään 30 prosenttia kuhunkin hakukohteeseen otettavista opiskelijoista opiskelijan saamasta valintapistemäärästä riippumatta. Harkintaan perustuvan valinnan tavoitteena on ollut parantaa eri syistä heikommassa asemassa olevien hakijoiden mahdollisuuksia päästä koulutukseen: Voimassa olevan lainsäädännön mukaan se on ainoa vaihtoehto, jos hakijalta puuttuu perusopetuksen päättötodistus, pohjakoulutus on suoritettu ulkomailla³⁷. Kun hakija valitaan harkintaan perustuvalla valinnalla, voidaan esimerkiksi jo ennen opintojen alkua miettiä opiskelussa tarvittavia tukitoimia. Tämä voi edistää opintojen suorittamista ja vähentää opintojen keskeyttämistä. Valinnassa on huomiotava myös tutkinnon antamat mahdollisuudet yksilöllisiin valintoihin ja erilaiset työllistymismahdollisuudet³⁸.

Loppuvuodesta 2025 kumottiin ammatillisen koulutuksen valintaperusteasetuksen (699/2017) 19 §:n 2 momentti³⁹, jonka mukaan koulutuksen järjestäjän harkintaan perustuvaan valintaan on osallistuttu yksilöllistetyn matematiikan ja äidinkielen arvosanan perusteella. Vastaisuudessa yksilöllistetyn oppimäärän suorittaneet osallistuvat yhteishakuun arvosanalla viisi (5). Muutoksen on arvioitu parantavan valittujen opiskelijoiden edellytyksiä suoriutua opinnoistaan, kun arvosana vastaa aiempaa paremmin opiskelijan osaamista. Lisäksi muutoksen voi nähdä edistävän kaikkien hakijoiden yhdenvertaisuutta. Yhteishaussa voi edelleen hakea harkinnan varaisessa haussa oppimisvaikeuksien perusteella, jolloin hakijat voivat osoittaa osaamistaan suhteessa omiin tavoitteisiinsa ja esimerkiksi opiskelijan kädentaidot ja valmiudet voidaan ottaa paremmin huomioon ja heitä voidaan ohjata yksilöllisemmin.

Harkintaan perustuvan valinnan osalta riskinä on esitetty, että koulutuksen järjestäjien tulkinta ja kriteerit valinnalle voivat erota paljonkin, eikä valinta ole läpinäkyvää. Koulutuksen järjestäjien tulee aina käsitellä hakemukset. Silti Opetushallituksen tietoon tulee edelleen tapauksia, joissa näin ei ole toimittu. Koulutuksen järjestäjä arvioi

³⁶ [Tutkimus oppilaitosten soveltuvuusarvioinnin käytännöistä](#). SORA 2021.

³⁷ Harkinnanvaraisessa haussa opiskelijan henkilöön liittyviä syitä, joiden perusteella koulutuksen järjestäjä voi tehdä valinnan, ovat oppimisvaikeudet, sosiaaliset syyt, koulutodistusten puuttuminen ja todistuksen vertailuvaikeudet. Lisäksi harkinnan perusteisen valinnan piiriin kuuluu hakijat, joilla on yksilöllistetty oppimäärä sekä äidinkiellässä että matematiikassa, jos oppiaineet on arvioitu ennen 1.8.2025.

³⁸ Ks. [opas esteettömään opiskelijavalintaan ja opiskeluun](#) (2014).

³⁹ <https://www.finlex.fi/fi/lainsaadanto/saaduskokoelma/2025/968>

hakijan koulutustarpeen ja kyvyn selviytyä opinnoista, ja tältä pohjalta joko valitsee hakijan tai jättää valitsematta. Koulutuksen järjestäjällä ei ole mahdollisuutta asettaa hakijoita varasijalle, jos esimerkiksi olisi useampi mahdollinen hyväksyttävä hakija. Tämä on haaste verrattuna pistevalinnassa mukana oleviin, sillä heidät asetetaan pistejärjestykseen, ja hakija voi tulla valituksi myös varasijalta. Tämä konkretisoituu erityisesti ulkomaalaisella todistuksella hakeutuvien kohdalla, sillä harkintaan perustuva valinta on ainoa valintatapa.

Selvitystä varten tehdyissä haastatteluissa nostettiin esiin, että myöhään maahan tulleille, joilla on puutteita tutkintokielen taidoissa, on vaikea löytää sopiva opiskelupaikka: nykyiset koulumuodot ja vaihtoehdot eivät riitä kaikissa tapauksissa ja kaikilla alueilla. Esimerkiksi aikuisten perusopetus saatavuudessa on alueellisia eroja. Tutkintokielen kehittämisen näkökulmasta myöskään tutkintokoulutukseen valmentava koulutus ei ole suunnattu peruskielitaidon kehittämiseen. Pääsyssä ruotsinkieliseen toiseen asteen koulutukseen on suuria alueellisia eroja⁴⁰: tukea eikä vaihtoehtoja ole aina saatavilla tarpeeksi lähipalveluina ruotsiksi.

4.2. Tutkintokielen kielitaidon arviointi hakeuduttaessa ammatilliseen koulutukseen

Ammatillisessa koulutuksessa ei ole vuonna 2017 päivitetyn lainsäädännön jälkeen ollut yleistä kielitaitotasovaatimusta. Tätä ennen suositus oli B.1.1. Koulutuksen järjestäjä arvioi hakijan kielelliset edellytykset suoriutua tavoitteena olevasta tutkinnosta. Kielelliset edellytykset voivat vaihdella tutkintokohtaisesti. Loppuvuonna 2021 koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin osana S2-opetuksen tilaa kartoittanutta selvitystä⁴¹, edellytetäänkö hakeutumisvaiheessa jotain tiettyä opetuskielen kielitaitotasoa. Vastausten mukaan suurella osalla edellytetty taso oli A.2 tai B1. Selvityksen perusteella useimpien opetuskielen taidon tasoa arvioidaan opiskelijan haastatteluilla (98 %) ja lähtötesteillä (80 %). Karvin (2020) arviointiin osallistuneista koulutuksen järjestäjistä noin puolet arvioi opiskeluhistorian ja aiemman tuen tarpeen.⁴²

Yhtenäisistä kielitaitovaatimuksista luovuttiin, jotta ne eivät muodostu esteeksi koulutukseen pääsulle ja lisää maahanmuuttajien riskiä jäädä työelämän ulkopuolelle. Kielitaidon katsottiin kehittyvän opiskelun ja työpaikalla tapahtuvan koulutuksen aikana.⁴³ Koulutuksen järjestäjien tulee kuitenkin varmistaa, että opiskelijaksi hyväksytyllä henkilöllä on opinnoista suoriutumisen edellyttämä kielitaito. Ammatillista koulutusta koskevat säädökset eivät määrittele valmistuvan opiskelijan kielitaidon tasoa kielitaidon taitotasojen kuvausasteikon mukaisesti. Kielitaidon näkökulmasta keskeistä on, että ammatillista koulutusta koskevan lain (531/2017) 24 §:n mukaisesti tutkinnon tai

⁴⁰ Ks. myös kokonaisselvitys [Den svenskspråkiga utbildningen i Finland](#) (2021)

⁴¹ [Suomi/ruotsi toisena kielenä -opetuksen nykytilan arviointi](#) 17.3.2022

⁴² [Maahanmuuttajien koulutuspolut](#) (Karvi 2020)

⁴³ [Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi. Kipupisteet ja toimenpide-esitykset III](#) (OKM 2019, 29–30)

valmentavan koulutuksen voi suorittaa järjestämisluvassa määrätyllä tutkintokielellä. Tämän takia opiskelijan tulee pystyä osoittamaan tutkinnon osan ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden mukainen osaaminen tutkintokielellä. Tutkinnon perusteet määrittelevät valmistuvalta opiskelijalta edellytettävää kielitaitoa. (Ks. lisää tutkintokielen vaatimuksen kirjoittamisesta ja vaatimustasosta luku 3.4.)

Opetushallitukseen on tullut lähivuosina runsaasti yhteydenottoja liittyen hakeutumisvaiheen tutkintokielen kielitaidon arviointiin ja tarpeeseen on vastattu myös tuottamalla Opetushallituksen sivulle UKK-vastaus kysymykseen [Milloin ammatilliseen koulutukseen hakeutuvien tutkintokielen kielitaitoa voidaan arvioida?](#)

UKK: Milloin ammatilliseen koulutukseen hakeutuvien tutkintokielen kielitaitoa voidaan arvioida?

Yhteishaussa perusopetuksen päättötodistuksella hakevaa ei voida hylätä kielitaidon perusteella. Perusopetuksen päättötodistus katsotaan osoitukseksi riittävästä kielitaidosta. Tämä koskee myös aikuisten perusopetuksen päättötodistusta.

Harkintaan perustuvassa valinnassa hakijan kielitaitoa voidaan arvioida. Harkintaan perustuvaa valintaa käytetään silloin, kun todistusta ei ole tai hakija hakee koulutukseen ulkomaisella todistuksella. Tällöin koulutuksen järjestäjä voi hylätä hakijan, jos kielitaito arvioidaan riittämättömäksi.

Jatkuvassa haussa koulutuksen järjestäjä päättää valintaperusteista. Koulutuksen järjestäjän tulee tiedottaa valintaperusteista etukäteen ja ne koskevat kaikkia hakijoita. Kielitaidon riittävyys opintoihin voi olla yksi valintaperuste. Koulutuksen järjestäjä määrittää, millä tavoin kielitaidon voi osoittaa. Tapoja voivat olla esimerkiksi todistukset tai kielitesti. Hakija voidaan hylätä, jos hänen kielitaitonsa arvioidaan riittämättömäksi, tai hakijalla ei ole valintaperusteissa mainittua todistusta.

5. Koulutuspolkujen eriytyminen ja tietopohja sen seuraamiseksi

Luvussa muodostetaan tilannekuva opintopolusta eri näkökulmista: opintoihin hakeutumisesta, osaamisen hankkimisesta ja osoittamisesta sekä siirtymisestä opinnoista työelämään tai jatko-opintoihin.

5.1. Tilastopohja

Koulutusvalintoihin ja -polkuihin vaikuttaa monia tekijöitä, ja näkökulmat eroavat sen mukaan, katsotaanko esimerkiksi sukupuolittuneita koulutuspolkuja tai vammaisten lasten ja nuorten koulutusmahdollisuuksia. Polkuja voidaan tarkastella rajatuista näkökulmista julkisesti käytössä olevista tilastoista⁴⁴. Kansalliset koulustilastot ovat olennainen osa koulutuksen ohjausta, seuranta ja tiedolla johtamista. Tilastot palvelevat koulutuspoliittista päätöksentekoa ja koulutuksen järjestäjien omaa laadunvarmistusta.

Kaikille avoimesta opetushallinnon tilastopalvelu Vipusesta⁴⁵ löytyvistä tilastoista voidaan seurata eri taustamuuttujien avulla esimerkiksi koulutuksiin pääsyä yhteishaussa. Jos jatkuvaa hakua ei ole järjestetty Opintopolku-palvelussa, tiedot hakijoista ei ole mukana tilastoissa. Siten käytössä ei ole valtakunnallisesti kattavaa tilastoa, joista nähtäisiin, kuinka moni on hakeutunut ja tullut valituksi ammatilliseen koulutukseen, näemme vain lopputuloksen eli aloittaneiden opiskelijoiden määrät, ja tällöinkin tilastojen antavat vain rajallisen kuvan käytössä olevien taustamuuttujien perusteella.

Ammatillisen koulutuksen julkisesti hyödynnettävissä tilastoissa on käytössä tieto sukupuolesta, kielestä, kansallisuudesta ja vuoden 2025 loppuun saakka erityisestä tuesta. Tilastointi erityisen tuen osalta päättyy, kun syksyllä 2026 voimaan astuvan oppimisen tuen uudistuksen myötä erityinen tuki ei ole enää rahoitusperuste. Myös perusopetuksen tilastointi muuttuu oppimisen tuen uudistuksen myötä, mutta siirtymiä perusopetuksesta niveltäisiin koulutuksiin ja tutkintokoulutukseen voidaan edelleen tarkastella pidennetyn oppivelvollisuuden ja oppimäärän perusteella.

Vaikka julkisesti käytössä olevilla raporteilla on varsin monipuolisesti eri taustamuuttujia, tietosuojauksen takia niitä on usein esitetty karkealla tasolla. Esimerkiksi tieto

⁴⁴ Tilastot perustuvat pääosin kansallisiin koulutusrekistereihin (mm. KOSKI-tietovaranto, oppijamerkintärekisteri, opiskelijavalintarekisteri, korkeakoulujen VIRTATietovaranto jne.), jotka muodostavat laajan, lakisääteisen kokonaisuuden, jota säätelee laki valtakunnallisista opinto-, koulutus- ja tutkintorekistereistä (884/2017). Tutkimuskäytön edellytyksenä on tieteellinen tutkimus.

⁴⁵ [Opetushallinnon tilastopalvelu](#)

henkilöiden kielestä tai kansalaisuudesta ei löydy kaikilta raporteilta tarkalla tasolla. Valtakunnallisen tietotuotannon tasolla on myös haasteena, että väestörekisteriin merkitään vain yksi ensisijainen äidinkieli (jonka henkilö voi myös oma-aloitteisesti muuttaa). Tieto opiskelijan sukupuolesta tulee kansallisiin koulutustilastoihin ja tietovarantoihin väestötietojärjestelmästä, joten tilastot eivät kerro seksuaali- tai sukupuolivähemmistöjen ohjautumisesta ja koulutukseen kiinnittymisestä. Myös tietoa henkilöiden etnisestä taustasta saa vain erillistiedonkeruilla. Esimerkiksi Suomen romanien osallistumisesta ja kiinnittymisestä ammatillisiin opintoihin ei ole ajankohtaista tilannekuvaa. Tietovarantoihin perustuvista koulutustilastoista voidaan yhdistää erillistutkimuksissa eri rekisteritietoihin, mutta niitäkin koskevat edellä mainitut rajoitteet.

Toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun tilaa kartoittanut selvitys antaa viitteitä siitä, että ammatillisen koulutuksen järjestäjät hyödyntävät koulutustilastoja tausta-analyysissaan varsin vähän⁴⁶, vaikka tilastot mahdollistavat erilaisia tarkasteluja. Esimerkiksi oppivelvollisten osalta on mahdollista tarkastella koulutukseen hakeutumista sekä kaikkien aloittaneiden opiskelijoiden osalta opintojen kulkua, keskeyttämistä ja esimerkiksi arvosanoja vähintään iän, sukupuolen ja kielen mukaan.

Tilannekuvaa opiskelijoiden näkemyksistä ja kokemuksista muun muassa turvallisen oppimisympäristön toteutumisesta saa valtakunnallisista kyselyistä: Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Kouluterveyskyselystä, Amisbarometrista, Ammatillisen koulutuksen opiskelijapalautteista (Arvo). Näitä kyselyitä käytetään usein myös oppilaitosten yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotilanteen selvittämisessä. Valtakunnallisten opiskelijapalautteiden käytössä tulee huomioida, että niitä ei ole tarkoitettu sellaisenaan ainoana tietolähteenä oman tilanteen selvittämiseen. Niissä ei kartoiteta kaikkia lakien mukaisia osa-alueita, eikä tuloksia aina voi tarkastella eri syrjintäperusteiden näkökulmasta. Eri menetelmien ja tietolähteiden käyttäminen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuustilanteen arvioinnissa on tarkoituksenmukaista, jotta yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisesta oppilaitoksessa saadaan riittävän monipuolinen kuva.⁴⁷

5.2. Kiusaamisen ja syrjinnän kokemukset opiskelijapalautteen perusteella

Arvo-opiskelijapalautteen⁴⁸ perusteella suuri osa ammatillisessa koulutuksessa opintonsa aloittaneista sekä tutkinnon suorittaneista ovat pääsääntöisesti tyytyväisiä saamaansa koulutukseen ja kokevat oppimisympäristönsä turvalliseksi. Valtaosa kertoo myös, että opiskelijoita on kohdeltu yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti. Esimerkiksi kaudella 6/2024–7/2025 keskiarvo oli 4,4/5, mutta arvioissa on havaittavissa jonkin verran eroja iän mukaan. Alle 20-vuotiailla keskiarvo oli 4,3, kun taas yli 25-vuotiailla se oli 4,5 tai korkeampi. Päätöspalautteen mukaan viime vuosina noin viisi prosenttia

⁴⁶ [Toiminnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelu](#) (OPH 2025), s. 23

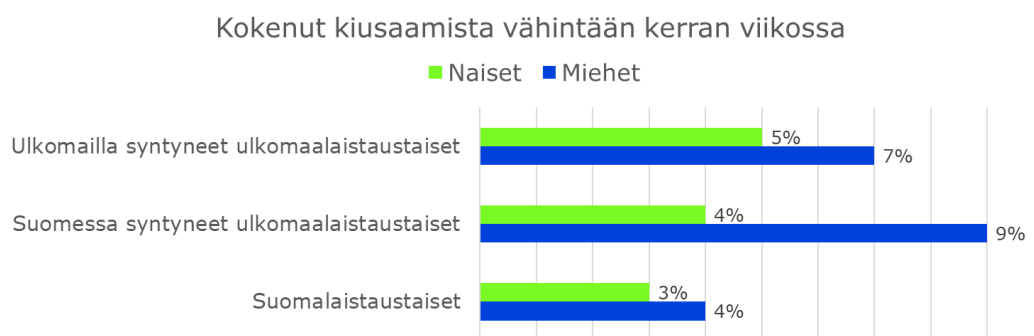
⁴⁷ [Emt.](#)

⁴⁸ Ks. [Opiskelijapalaute](#)

tutkinnon suorittaneista on kokenut henkilökohtaisesti kiusaamista, syrjintää tai häirintää oppilaitoksessa tai työpaikalla, minkä lisäksi joka kymmenes on sitä havainnut.

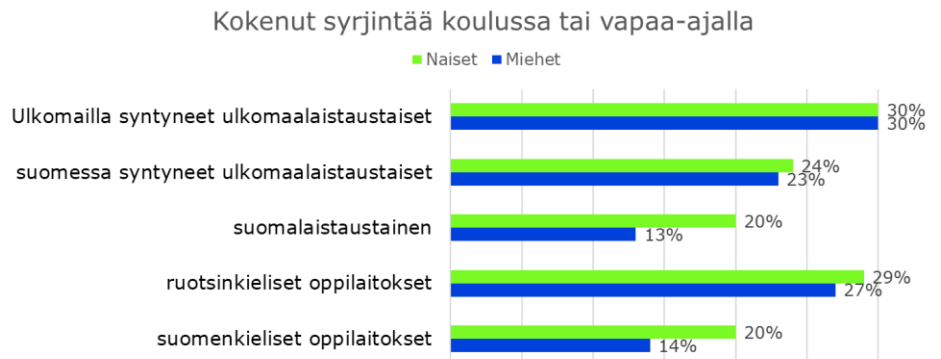
Vuoden 2025 Kouluterveyskyselyn⁴⁹ vastanneista ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 4 % oli kokenut kiusaamista vähintään kerran viikossa. Sukupuolen ja taustan mukaan tarkasteltuna nousee esiin eroja: vähintään kerran viikossa kiusatuksi tuli suomalaistaustaisista pojista 4 % ja tytöistä 3 %, Suomessa syntyneillä ulkomaalaistaustaisilla pojilla luku oli 9 %, tytöillä 4 %. Ulkomailla syntyneistä ulkomaalaistaustaisista vähintään kerran viikossa kiusatuksi oli tullut 7 % pojista ja 5 % tytöistä. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 3 % oli osallistunut kiusaamiseen itse vähintään kerran viikossa, ulkomaalaistaustaisilla ulkomailla syntyneillä pojilla luku oli 9 %.

Kuva 1. Kiusaamisen kokemukset vähintään kerran viikossa (Lähde: Kouluterveyskysely 2025)

Kouluterveyskyselyssä on selvitetty kokemuksia syrjinnästä koulussa tai vapaa-ajalla. Vuonna 2025 ammatillisen koulutuksen vastaajista 17 % kertoi kokeneensa syrjintää, 14 % pojista ja 21 % tytöistä. Kun tuloksia tarkastellaan opetuskielen mukaan, vuoden 2025 kyselyyn vastanneista ruotsinkielisissä ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevista 21 % ja suomenkielisissä oppilaitoksissa opiskelevista 17 % oli kokenut syrjintää koulussa tai vapaa-ajalla. Ruotsinkielisten oppilaitosten tytöistä osuus oli 29 %, pojilla 17 %. Suomessa syntyneistä ulkomaalaistaustaisista 24 % oli kokenut syrjintää, ulkomailla syntyneistä ulkomaalaistaustaisista tytöistä ja pojista jopa 30 %. Koska Kouluterveyskyselyn tulokset eivät erittele syrjintäkokemuksia koulun ja vapaa-ajan osalta, oppilaitos- tai toimipistekohtaiset tiedonkeruut kokemuksista ovat merkittävässä roolissa.

⁴⁹ [Kouluterveyskyselyn tulokset - THL](#)

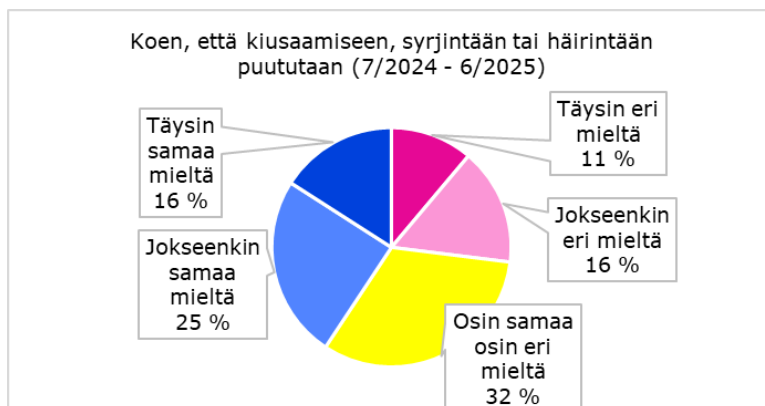
Kuva 2. Kokenut syrjintää koulussa tai vapaa-ajalla-summaindikaattori. (Lähde: Kouluterveyskysely 2025)

Kouluterveyskyselyn tuloksia seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen osalta toisella asteella on raportoitu erikseen viimeksi vuonna 2017⁵⁰. Perusopetuksen osalta vuoden tuloksista nähdään, että koulukiusaamisen kohteeksi joutuneiden seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvien nuorten osuus vuoden 2025 tuloksissa oli jopa noussut verrattuna vuoden 2023 tuloksiin⁵¹. Amisbarometristä voidaan tarkastella muunsukupuolisten vastauksia erikseen, ja esimerkiksi vuoden 2024 tulosten mukaan muunsukupuolista opiskelijoista iso osa on kohdanneet kiusaamista tai väkivaltaa opintojen aikana (30 % vrt. naiset 16 % ja miehet 13 %). Myös Arvo-palautteen vastaajilla, jotka ovat valinneet vaihtoehdon muu sukupuoli/ei halua kertoa, arviot ovat useammin heikompia ja hajonta vastaajien välillä on suurta.

Opetushallituksen Arvo-päätöspalautteen vuodesta toiseen heikoin arvio koskee sitä, kokevatko opiskelijat, että oppilaitoksessa puututaan kiusaamiseen, syrjintään tai häirintään. Päätöskyselyssä rahoituskaudella 2024–2025 keskiarvo oli 3,2/5, kun se muutamana edellisenä vuonna oli 3,1.

⁵⁰ [Luopa P, Kanste O, Klemetti R. \(2017\). Toisella asteella opiskelevien sateenkaarinuorten hyvinvointi 2017. Kouluterveyskyselyn tuloksia.](#) Tuolloin etenkin sateenkaarinuoriin lukeutuvat pojat ovat useammin yksinäisiä, altistuvat kiusaamiselle ja jopa väkivallalle, ja sateenkaarinuoret kokevat heteronuoria harvemmin voivansa kertoa asioistaan tai huolistaan muille.

⁵¹ [Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien 8.- ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi 2019–2025](#)

Kuva 3. Opiskelijoiden kokemus siitä, puututaanko kiusaamiseen, syrjintään tai häirintään Arvo-päättöpalautteen perusteella.

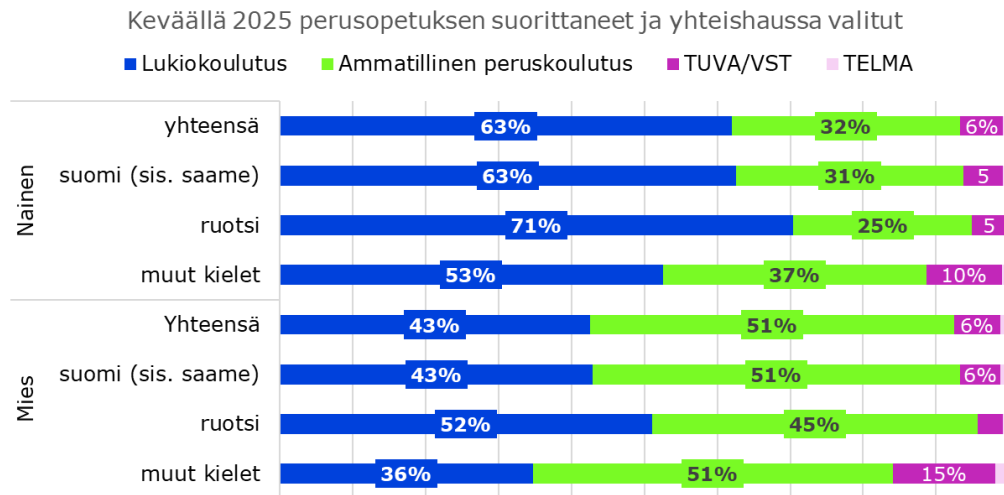
Arvo-päättökyselyyn vastanneiden 19–20-vuotiaiden antamat arviot ovat lähes kauttaaltaan hieman heikompia kuin tätä vanhemmilla. Esimerkiksi väittämään ”opiskelijoita kohdeltiin yhdenvertaisesti ja tasa-arvoisesti”, rahoituskaudella 7/2024–6/2025 keskiarvo oli 4,1/5, kun se yli 35-vuotiailla oli 4,6.

Osaamisen hankkimiseen liittyvää palautetietoa avataan seuraavissa alaluvuissa.

5.3. Näkymiä koulutuspolkujen eriytymisestä

Yhteishaun tilastoissa on nähtävissä koulutusmuotojen eriytymistä sukupuolen ja kielen mukaan. Karkeasti yleistäen perusopetuksen päättäneistä nuorista naisista suurempi osa hakeutuu lukioon ja nuorista miehistä suurempi osa ammatilliseen koulutukseen. Muunkieliset hakeutuvat keskimäärin yhtä usein lukiokoulutukseen kuin suomenruotsin- tai saamenkieliset, mutta tulevat valituksi harvemmin. Myös ammatilliseen koulutukseen hakeneiden osuus on valittuja suurempi. Sen sijaan heistä useampi aloittaa TUVA-koulutuksessa. Keväällä 2025 perusopetuksen päättäneistä noin 53 % valittiin lukioon, 41 % ammatilliseen, 6 % nivelvaiheen koulutukseen ja 1 % TELMA-koulutukseen. Kuvassa 4 näkyvät eri koulutuksiin valittujen osuudet kielen ja sukupuolen mukaan. Alueelliset erot hakukohteissa ja koulutukseen pääsyssä ovat merkittäviä.⁵²

⁵² Ks. lisää: [Haku ja valinta](#) -raporteilla voi tarkastella erikseen kaikkia yhteishaussa hakeneita ja valittuja ja suoraan perusopetuksesta siirtyviä. Esimerkiksi Uudellamaalla koulutukseen valituista perusopetuksen päättäneistä nuorista naisista lukiokoulutuksessa aloitti 69 % ja ammatillisessa koulutuksessa 26 %. [Oppivelvolliset](#)-sivulta löytyy tiedot erikseen myös hakeutumisvelvollisista. Oppivelvollisten opintojen kulku -raportin Pivot-taulukon puolella on mahdollisuus tarkastella taustatietona opintonsa aloittaneiden perusopetuksen oppimäärätietoja.

Kuva 4. Keväällä 2025 perusopetuksen suorittaneet ja yhteishaussa valitut (lähde: Vipunen, [Haku ja valinta](#))

Taulukossa 1 on esimerkki kevään 2025 yhteishausta vetovoimaisista aloista sukupuolen ja kielen perusteella. Perusjoukkona on Suomessa perusopetuksen oppimäärän keväällä 2025 suorittaneet. Taulukko havainnollistaa alojen sukupuolittuneisuuden. Sosiaali- ja terveysalan perustutkinto on nuorten naisten keskuudessa suosittu niin suomen kuin muun kielisillä. Suosituimmissa aloissa on myös eroja: erot kieliryhmien välillä näkyy erityisesti tieto- ja viestintätekniikan perustutkinnossa, johon on hakeutunut selkeästi enemmän muunkielisiä nuoria miehiä verrattuna suomenkielisiin. Luvuissa on luonnollisesti vuosittaista vaihtelua: esimerkiksi liiketoiminnan perustutkinto oli vielä edellisenä vuonna selkeästi suosituimpi muunkielisten keskuudessa.

Taulukko 1. Vetovoimaisimmat alat perusopetuksen päättäneillä: Ensisijainen hakukohde 2025 kevään yhteishaussa kielen perusteella ja prosenttiosuus suhteessa kieliryhmään.

	Naiset			Miehet		
	Suomi (ml.saame) n=7812	Ruotsi n=399	Muu n=996	Suomi (ml.saame) n=13599	Ruotsi n=711	Muu n=1569
Sosiaali- ja terveysalan pt	26 %	28 %	29 %	1 %	0,4 %	5 %
Liiketoiminnan pt	14 %	16 %	15 %	10 %	9 %	16 %
Hius- ja kauneudenhoit. pt	16 %	13 %	15 %	0,2 %	0 %	2 %
Tieto- ja viestintätekniikan pt	1 %	1 %	3 %	5 %	4 %	15 %
Sähkö- ja automaatioalan pt	2 %	1 %	1 %	23 %	23 %	14 %
Kone- ja tuotantotekniikan pt	1 %	1 %	0,3 %	8 %	13 %	4 %
Kasvatus- ja ohjausalan pt	9 %	6 %	5 %	0,3 %	0,4 %	1 %
Ajoneuvoalan pt	2 %	2 %	1 %	11 %	10 %	10 %
...						

Lähde: Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen, [Perusopetuksen jälkeisen koulutuksen yhteishaku](#)

Nuoret tekevät herkästi olemassa olevia jakoja toistavia valintoja. Nuorten koulutusvalintoja tutkineessa Purkutalkoot-hankkeessa osoitettiin, että sukupuolelleen epätyypillistä alavalintaa tuki useimmiten oman vanhemman antama (epätyypillinen) esimerkki. Lisäksi tyttöjen valinnat suuntautuivat useammin miesvaltaisille aloille teollisuusvaltaisilla paikkakunnilla, kun taas poikien kohdalla naisvaltaisen alan valinta edellytti usein poismuuttoa paikkakunnalta ja irtautumista vertaissuhteista. Koulutuspolkujen etninen eriytyminen tarkoittaa sitä, että maahanmuuttotauksaiset nuoret päätyvät useammin ammatilliseen koulutukseen, vaikka osalle heistä olisi lukiokoulutus ollut mieluisampi vaihtoehto. Myös alakohtaista eriytymistä voi tapahtua taustan perusteella: Esimerkiksi kaupan ja matkailun tai terveydenhuollon aloja voidaan suositella luontevana vaihtoehtona maahanmuuttotauksaiselle nuorelle. Tutkimuksessa on tunnistettu haasteena, ettei (epätyypilliset) valinnat nouse riittävästi esiin opinto- ja uraohjauksessa, ellei nuori niitä oma-aloitteisesti nosta esiin.⁵³

Tutkimuskirjallisuuden perusteella on tiedossa, että ammatillisen koulutuksen vahva alakohtainen eriytyminen heijastuu myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen koulutukseen hakeutumiseen, opiskelualaan ja uravalintoihin. Etenkin miesenemmistöiset alat koetaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen parissa kielteisemmiksi asenteiltaan moninaisuutta kohtaan⁵⁴. Saman koulutuksen järjestäjän sisällä erot voivat olla suuriakin ilmapiirin ja vastaanottavuuden näkökulmasta. Esimerkiksi tähän selvitykseen haastateltu opiskelija kertoi ilmapiirin olevan moninaisuutta kunnioittavaa omalla alalla, mutta mainitsi rakennus- tai autoalan esimerkkeinä aloista, joilla heidän oppilaitoksessansa seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat opiskelijat eivät helposti löytäisi paikkaansa – hän itse mukaan lukien.

Toivotut vaikutukset sukupuolen mukaisen eriytymisen vähentämiseen ei ole vielä nähtävissä. Omalla koulutuslallallaan vähemmistönä olevaa sukupuolta edustavat keskeyttävät edelleen useammin kuin enemmistönä ovat. Sukupuolelleen epätyypillisellä alalla opiskelevien keskeyttämisen osasyynä on tunnistettu syrjintä. Ilmiö näkyy erityisesti aloilla, joissa miehiä tai naisia on yli 90 %.⁵⁵ Taulukossa 2 on niputettuna kaikki vuoden 2025 perustutkinto-opiskelijat sukupuolen mukaan ja koulutuksen vuoden 2025 aikana keskeyttäneet. Tilastoja tarkasteltaessa on hyvä huomioida, että koulutuslakohtainen tarkastelu on erittäin karkea ja että koulutusalojen sisällä on suuria tutkintokohtaisia eroja.

⁵³ Lahtinen (2019), ["Mikä ois mun juttu" – nuorten koulutusvalinnat sosiaalisaatiomaisemien kehityksissä](#); [Souto ja Lahtinen](#) (2021). Ks. myös sukupuolen mukaisesta eriytymisestä esim. [Tasa-arvon paradoksi ei selitä naisten aliedustusta tekniikassa](#), Bairoh, Ilmarinen ja Tanhua (2026).

⁵⁴ Lehtonen J. (2014), [Ei-heteroseksuaalisten ja transnuorten kokemukset työelämästä](#). Työelämän tutkimus. Saloheimo A. (2021) [Sukupuolivähemmistöjen kohtaaminen työelämässä](#). Ks. myös Tanhua (2026) [Trans and nonbinary students' experiences of unrecognized: What can teacher allies do better?](#)

⁵⁵ Teräsaho, Tanhua ja Rantanen (2023), [Tasa-arvon edistäminen työpaikoilla – keinoja sukupuolen mukaisen segregaatian purkamiseen](#); ks. myös Rusanen, Paaso ja Miettinen (2026), [Ainokaisuus koulutuksessa](#)

Taulukko 2. Perustutkintokoulutuksen opiskelijat vuonna 2025 sukupuolen mukaan ja opinnot keskeyttäneet.

	Opiskelijoiden osuus		Keskeyttäneiden osuus	
	Mies	Nainen	mies	nainen
Humanistiset ja taidealat	35 %	65 %	10 %	7 %
Kauppa, hallinto ja oikeustieteet	45 %	55 %	8 %	8 %
Luonnontieteet	35 %	65 %	16 %	13 %
Maa- ja metsätalousalat	49 %	51 %	6 %	9 %
Palvelualat	49 %	51 %	10 %	9 %
Tekniikan alat	81 %	19 %	7 %	9 %
Terveys- ja hyvinvointialat	17 %	83 %	11 %	8 %
Tietojenkäsittely ja tietoliikenne (ICT)	83 %	17 %	10 %	13 %

e:

Lähde: Opetushallinnon tilastopalvelu Vipunen [Ammatillinen koulutus - opiskelijat - eronneet.xlsb](#) Raportilla seurataan opiskelijan tilannetta kolme kuukautta opinnoista eroamisen jälkeen.

Koulutustilastoissa maahanmuuttotustaisten opintojen kulkua voi seurata eri näkökulmista: ns. myöhään maahan muuttaneet oppilaat kohtaavat usein haasteita siirtymään toiselle asteelle johtuen jo siitä, että rajallisesta ajasta saavuttaa perusopetuksen edellyttämä osaamistaso voi heikentää heidän valmiuksiaan jatko-opintoihin⁵⁶. Toisaalta tiedetään myös, että oppimistuloksiin vaikuttaa maahanmuuttajien lasten keskimäärin heikompi sosioekonominen tausta. Oppivelvollisuusiän korotusta koskevassa tutkimuksessa⁵⁷ havaittiin, että korkean keskeyttämisriskin nuorista aiempaa suurempi osa pysyi koulutuksessa. Erot eivät kuitenkaan olleet vielä merkittävästi kaventuneet sukupuolen, maahanmuuttajataustan sekä pienituloisuuden suhteen ja koko väestön välillä tutkinnon suorittamisessa.⁵⁸ Opintojen kulusta löytyy erilaisia tilastoraportteja, erilaisin rajauksin. Jaettu näkymä niissä on siitä, että muunkielisillä opinnot kestävät pidempään kuin suomen- ja ruotsinkielisillä, ja keskeyttäneitä on jossain määrin enemmän.

PISA-tutkimuksessa on esitetty havainto siitä, ettei suomalainen koulutusjärjestelmä ole lunastanut kaikkia lupauksiaan maahanmuuttotustaisten oppijoiden näkökulmasta: Vuoden 2012 PISA-tutkimuksessa ensimmäisen polven maahanmuuttotustaisten 9.-luokkalaisten ja kantaväestön saman ikäisten oppilaiden osaamisen ero vastasi noin kahden vuoden opiskelua. Erot ovat kaventuneet vuodesta 2012, mutta tämä johtuu pääosin kantaväestön tulosten heikkenemisestä, ei maahanmuuttajataustaisten merkittävästä parantumisesta.⁵⁹ Tätä taustaa vasten voidaan tarkastella kuvassa 5 esitettyä ammatillisen koulutuksen läpäisytilastoa: Suomessa syntyneiden ulkomaa- laisten sekä ulkomailta syntyneiden suomalaistaustaisten läpäisyluku on selkeästi

⁵⁶ [Myöhään maahan tulleet oppilaat koulupolulla | Kansallinen koulutuksen arviointikeskus \(Karvi 2024\)](#)

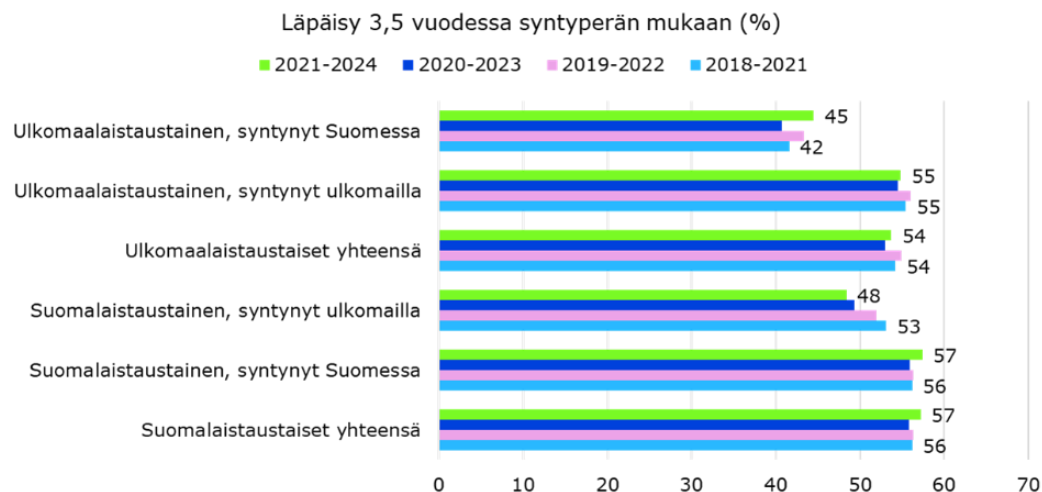
⁵⁷ [Oppivelvollisuusiän korotuksen vaikutuksista - Doria](#) (2025)

⁵⁸ ks. esim. [Pulkkinen ym.](#) (2024), [Koulutuksellinen tasa-arvo, alueellinen ja sosiaalinen eriytyminen ja myönteisen erityiskohtelun mahdollisuudet](#) (2021)

⁵⁹ [Kirjavainen ja Pulkkinen](#) (2017), [Leino ym.](#) (2019), [Pulkkinen ym.](#) (2024)

heikompi. Tilastossa näkyy, että ulkomailla syntyneiden ulkomaalaistaustaisten läpäisyssä ei ole suurta eroa Suomessa syntyneisiin suomalaistaustaisiin⁶⁰.

Kuva 5. Perustutkintokoulutuksen läpäisy 3,5 vuodessa syntyperän mukaan. Lähde: Tilastokeskus, [opintojen kulku](#).

Valtakunnallista tietoa Suomen romanien osallistumisesta ammatilliseen koulutukseen on tuotettu viimeksi vuonna 2015⁶¹. Perusopetuksen puolelta tuorein Suomen romaneja koskeva Opetushallituksen toteuttama selvitys on vuodelta 2025⁶². Selvitys nostaa esiin jo aikaisemmista tilannekuvista tuttuja teemoja: Romanioppilaat toivovat yhdenvertaista ja tasa-arvoista suhtautumista, mutta edelleen lasten ja nuorten vastauksissa nousi esille kiusaaminen, syrjintä sekä erilaisuuden ja ulkopuolisuuden kokemukset. Tähän selvitykseen tehdyissä haastatteluissa nousi vastaavanlaisia havaintoja, mutta niissä korostui myös, että romaninuorten koulunkäynnin haasteet ja koulu- myönteisyys vaihtelevat suuresti eri alueilla ja perheiden kesken. Yhteistyö huoltajien kanssa nähdään edelleen keskeisenä romanien koulunkäynnin ja opintoihin kiinnittymisen tukemiseksi.

Opiskelijan vamman, toimintakyvyn, terveydentilan tai oppimisvaikeuksien osalta on koulutustilastoissa käytössä rajallisesti tietoa. Ammatillisen koulutuksen tilastoissa on ollut käytössä tieto siitä, onko opiskelijalle tehty hallinnollinen päätös erityisestä tuesta (64 §) tai vaativasta erityisestä tuesta (65 §). Oppivelvollisia koskevista tilastoista näkyy muun muassa, että yksilöllistetyllä (1.8.2025 alkaen "rajatulla") oppimäärällä hakeneiden nuorten opiskelijaksi pääsy on hankalampaa, eli heitä hyväksytään suoraan koulutukseen suhteellisesti vähemmän kuin yleisen oppimäärän suorittaneet. Koulutukseen pääsy on oppivelvollisilla taattu, mutta siirtymät ammatilliseen koulutukseen

⁶⁰ Ammatillisessa koulutuksessa opiskelevat muun kuin Suomen kansalaiset ovat keskimäärin vanhempia kuin suomen kansalaiset.

⁶¹ [Katsaus aikuisten romanien koulutustaustoihin](#) (OPH 2015)

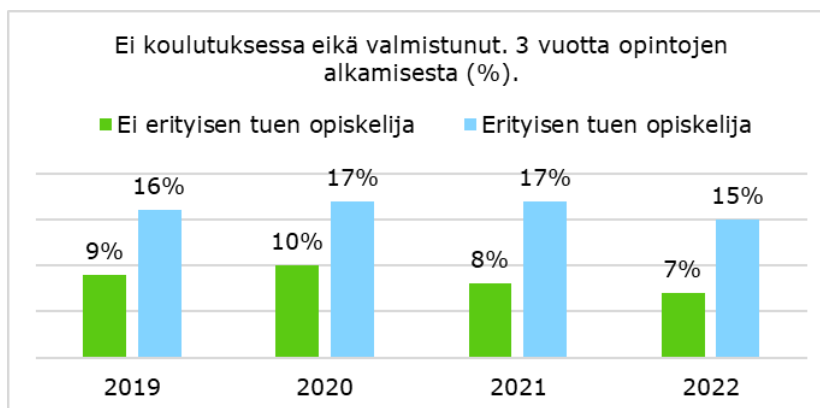
⁶² Romanioppilaiden perusopetuksen tilanne ja opetuksen resurssit (OPH, Raportit ja selvitykset 2025:7) <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/romanioppilaiden-perusopetuksen-tilanne-ja-opetuksen-resurssit>

voivat kestää pidempään niillä, ja jotka voivat joko omatoimisen haun tai osoittamisen kautta käydä ensin tutkintokoulutuksen valmentavassa koulutuksessa.

Koulutuksen keskeyttäminen on edelleen yleisempää nivelvaiheen koulutuksessa aloittaneilla ja opintojen aikana täysi-ikäistyneillä opiskelijoilla. Huolena on myös esitetty, että TUVA-koulutukseen päätyy tutkintakoulutuksessa aloittaneita nuoria, jotka voisivat opiskella tutkintokoulutuksessa, jos oppilaitos tarjoaisi tarvittavaa ohjausta ja tukea. Haastatteluissa on nostettu esiin tarve kehittää alojen sisällä tukimuotoja ja prosesseja sekä syventää henkilöstön ymmärrystä siitä, miten yhteisellä toiminnalla voidaan parantaa opiskelijoiden kiinnittymistä ja viihtymistä.

Valmiudet ohjata ja tukea erilaisia opiskelijoita voivat vaihdella suuresti toisella asteella. Perusopetuksessa erityisopetusta saaneiden opiskelijoiden koulutuksen keskeyttäminen ammatillisen koulutuksen aikana on muita yleisempää⁶³. Myös niiden opiskelijoiden koulutuksen keskeyttäminen, joille on tehty erityisen tuen päätös ammatillisen koulutuksen aikana, on muita opiskelijoita yleisempää. Kuvassa 6 esitetään niiden opiskelijoiden osuudet, jotka ovat kyseisenä keväänä päättäneet perusopetuksen ja aloittaneet syksyllä ammatillisessa koulutuksessa, mutta jotka eivät opiskele tai ole valmistuneet kolmen vuoden kuluttua opintojen aloittamisesta. Osuudet ovat kehittyneet hieman positiiviseen suuntaan oppivelvollisuuden laajentumisen myötä, mutta erot ovat edelleen suuria.

Kuva 6. Keväällä perusopetuksen päättäneet ja syksyllä ammatillisen koulutuksen aloittaneiden osuudet niistä, jotka eivät opiskele tai ole valmistuneet 3 vuoden kuluttua opintojen aloittamisesta. Lähde ja määritelmät, Vipunen [Toisen asteen opintojen kulku](#)

Karvi on arvioinneissaan kiinnittänyt huomiota siihen, että perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen nivelvaiheyhteistyötä opiskelijoiden ohjauksessa ja tiedonsiirrossa tulee edelleen kehittää: Nivelvaiheen yhteistyö tulee aloittaa varhaisessa vaiheessa

⁶³ Ks. esim. [Karvi 2025](#)

etenkin niiden opiskelijoiden osalta, joilla on perusopetuksessa oppimiseen liittyviä haasteita.⁶⁴

Vammaiset nuoret siirtyvät Suomessa muita heikommin koulutuksesta työelämään. Aisti- ja liikuntavammaisten koulutuspolkuja tarkastelleessa tutkimuksessa välittyy kuva kamppailuista oikeudesta yleisopetukseen, opiskeluympäristön esteettömyydestä, syrjintää vastaan sekä työmarkkinoille sijoittumisesta. Koulutuspolut haarautuvat jo varhain joko työelämää kohti tai siitä pois päin. Vammaisten nuorten ohjaus suoraan työkyvyttömyyseläkkeelle sisältää oletuksen siitä, ettei vammaisia henkilöitä nähdä tervetulleina työelämään.⁶⁵

Ammatillisissa erityisoppilaitoksissa ammatteja on rajatumpi valikoima, jolloin mahdollisuudet oman alan löytämiseen ovat heikommalla kuin yleisissä oppilaitoksissa. Vuonna 2026 on käynnistynyt niin kutsuttu toiminnanohjauskokeilu, jossa mukana olevat erityisoppilaitokset voivat laajentaa järjestämiensä tutkintojen valikoimaa. Toisaalta inklusiivisessa koulutusjärjestelmässä vammaisten henkilöiden koulutus ei tulisi lähtökohtaisesti rakentua pelkästään erityisoppilaitosten varaan⁶⁶. Vaativan erityisen tuen järjestämisestä on valmistumassa selvitys syksyllä 2026.

Kuten edellä on nostettu esiin, vammaisten lasten ja nuorten koulutusmahdollisuuksia ja tukimuotoja ei aina tunneta riittävän hyvin ammatillisissa oppilaitoksissa. Vammaisjärjestöt ovat korostaneet, ettei hakeutumisvaiheessa aina selvitetä riittävästi, onko nuoren haaveammattiin mahdollisuus hakeutua ja toimia ammatissa. Koulutuksen järjestäjien olisi esimerkiksi hyvä lisätä selkeää viestintää esimerkiksi lisääjasta valintakokeessa ja yleisemmin yhdenvertaisuuslain mukaisten kohtuullisten mukautusten mahdollisuuksista. Tämä voisi vähentää vammaisten nuorten epätietoisuutta hakeutumisvaiheessa.

Hyvin varhaisessa vaiheessa olisi tärkeää tunnistaa myös tukimuotojen jatkoseuraukset: jos osaamisen arviointia mukautetaan, voi sillä olla vaikutuksia myös jatko-opintoihin hakeutumiseen. Lähtökohtaisesti tulisi selvittää ja pyrkiä ymmärtämään mielellään yhdessä työnantajan kanssa, mitkä seikat ovat työtehtävien kannalta olennaisia vammaisuuden näkökulmasta ja mitkä asiat ratkeavat tukivälinein tai tukipalveluiden avulla.

⁶⁴ mm. [Erityinen tuki voimavaraksi – Arviointi ammatillisen koulutuksen erityisestä tuesta](#) (Karvi 2021), [Koulupudokkaat toisen asteen oppivelvollisessa koulutuksessa | Kansallinen koulutuksen arviointikeskus](#) (Karvi 2025)

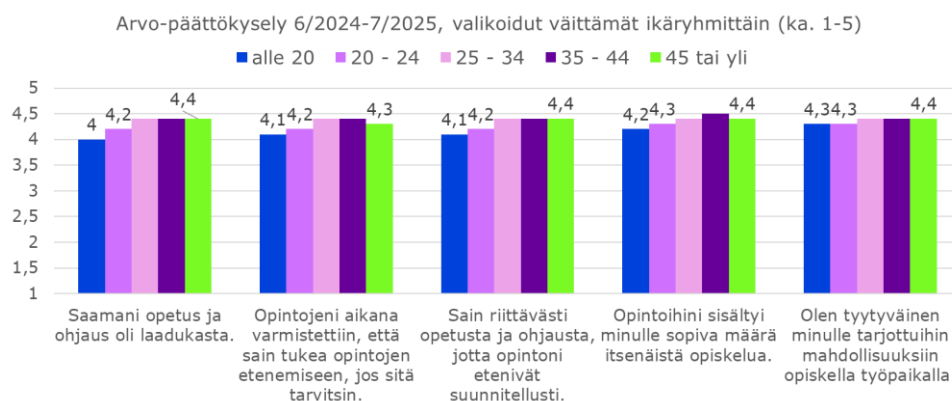
⁶⁵ Rautiainen ja Ahonen 2025. ["Jo varhain on valittava polku työelämään tai eläkkeelle" Vaikeasti aisti- tai liikuntavammaisten ihmisten koulutuspolut](#)

⁶⁶ Vammaisten oikeuksia koskevassa yleissopimuksen (SopS 27/2016 vammaisyleissopimus) 24 artiklassa on määräyksiä koulutuksesta. Artiklan 2 kohdassa sopijavaltioille asetetaan velvollisuus varmistaa muun muassa se, että vammaisia henkilöitä ei suljeta yleisen koulutusjärjestelmän ulkopuolelle vammaisuuden perusteella ja ettei vammaisia lapsia suljeta maksuttoman ja pakollisen ensimmäisen asteen tai toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle vammaisuuden perusteella. Lisäksi vammaisten henkilöiden tulee päästä kattavaan, laadukkaaseen ja maksuttomaan ensimmäisen asteen sekä toisen asteen koulutukseen yhdenvertaisesti muiden kanssa niissä yhteisöissä, joissa he elävät.

5.4. Osaamisen hankkimisen mahdollisuudet

Osaamista voidaan hankkia eri oppimisympäristöissä, joita ovat oppilaitoksen luokka-huoneiden ja työsalien lisäksi työpaikka tai esimerkiksi verkkopohjainen oppimisolusta. Koulutuksen järjestäjän vastuulla on huolehtia turvallisesta ja saavutettavasta oppimisympäristöstä ja työpaikkojen myös työturvallisuudesta.

Ammatillisesta koulutuksesta annetun lain (531/2017) mukaan opiskelijoilla on oikeus saada sellaista opetusta ja ohjausta, joka mahdollistaa tutkinnon tai koulutuksen perusteiden mukaisten ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden saavuttamisen sekä tukee opiskelijoiden kehitystä hyviksi, tasapainoisiksi ja sivistyneiksi ihmisiksi ja yhteiskunnan jäseniksi. Opetushallintoon tulneiden viestien perusteella tämä ei ole aina toteutunut⁶⁷. Kansallisesti opetuksen ja ohjauksen laatua ja riittävyyttä voidaan seurata ARVO-päätökyselyllä, jonka perusteella valtaosa opiskelijoista on tyytyväisiä saamansa opetuksen määrään ja laatuun. Kun tarkastellaan alle 20-vuotiaita ja tätä vanhempia, nuorempien opiskelijoiden arviot ovat vuodesta toiseen hieman heikompia kuin vanhempien opiskelijoiden.

Kuva 7. Opiskelijapalaute (päätökysely, ajanjakso 1.7.2024-30.6.2025), keskiarvo asteikolla 1-5

Opiskelijoilta kerättyä palautetietoa osaamisen hankkimisesta työpaikoilla on saatavilla Arvo-palautteesta, mutta kokemustietoa siitä, ovatko opiskelijat kokeneet esimerkiksi epäasiallista käytöstä, on niukasti. Vuoden 2024 amisbarometriin vastanneista syrjintää työpaikalla tapahtuvan oppimisen aikana henkilöstön taholta oli kokenut 8 %: naisista 10 %, miehistä 6 % ja muunsukupuolisista 16 %. Suomenkielisistä syrjintää oli kokenut 7 %, ruotsinkielisistä 9 % ja muunkielisistä 16 %.

Opiskelijoilla, joilla on erityisen tuen tarpeita tai pääväestöstä poikkeava kieli- tai kulttuuritausta, voi eri tietolähteiden perusteella edelleen usein olla haasteita löytää

⁶⁷ Ks. esim. Opetus- ja kulttuuriministeriön kirje koulutuksen järjestäjille 28.11.2025 VN/35425/2025: [Opetuksen järjestäminen ammatillisessa koulutuksessa.pdf](#)

osaamisen hankkimisen paikkoja työelämässä.⁶⁸ Työnantajien asenteita ja valmiuksia kartoittaneissa tutkimuksissa on tehty havaintoja vahvasta vammaisiin ja maahanmuuttotautaisiin ihmisiin kohdistuvasta rekrytointitorjunnasta, vaikka heillä olisi oikea koulutus ja soveltuva työkokemus⁶⁹.

Opiskelijalla on oikeus tukeen myös työpaikalla oppimisen aikana. Tuki työelämässä oppimisen mahdollisuuksien saamiseksi voi olla merkittävässä roolissa, mikä nousi esiin myös selvityksen haastatteluissa. Koulutuksen järjestäjien vastuu ja velvollisuudet korostuvat esimerkiksi tilanteissa, jossa on toisaalta tarve vaalia tärkeitä työelämäkumppanuuksia, mutta jossa velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta ja puuttua syrjintään tulisi painaa enemmän. Mahdollisuudet hankkia osaamista työpaikalla voi vaikuttaa osaamiseen kokonaisuutena ja työllistymismahdollisuuksiin. Epävarmat työmarkkinat ja työmahdollisuudet voivat olla vähemmistöryhmien näkökulmasta erityisen haaste.

Myös opiskelijoilla voi olla lisäohjauksen, rohkaisun ja tuen tarpeita. Yksi selvityksen haastateltava havainnollisti, että heillä oppimisen tukea kohdennetaan siten, että opiskelijoita tuetaan saamaan haluamansa osaamisen hankkimispaikka ja että heitä huomioidaan viikoittain työpaikalla. Työpaikalla tukea voi tarjota joko kelpoinen erityisen tuen opettaja tai nuorisotyöntekijä.

Tiedossa ei ole, kuinka yleistä ja systemaattista tuen tarjoaminen on työelämään ja työelämässä oppimiseen. Karvin työllistymistä koskevassa arvioinnissa (2026) koulutuksen järjestäjät ja henkilöstö nostivat esiin myös enemmän tukea tarvitsevien työllistymisen edistämiseen liittyviä tarpeita ja näkökohtia⁷⁰. Toiminnallisen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun selvityksen perusteella tuen tarjoamista työelämään ei ainakaan tunnisteta usein erilliseksi kehittämistoimenpiteeksi: Selvitykseen kyselyyn vastanneista vain muutamat ammatillisen koulutuksen järjestäjät nostivat esiin keinoja kiinnittää huomiota esimerkiksi maahanmuuttotautaisien työssäoppimiseen, haasteiden kartoittamiseen ja yhteistyöhön työelämän kanssa sekä työpaikkaohjaajien perehdyttämiseen.⁷¹ Vuonna 2021 toteutetussa S2-opetuksen selvityksessä ilmeni, että selvitykseen osallistuneista koulutuksen järjestäjistä lähes puolella (48 %) ei ollut tarjolla

⁶⁸ Esimerkiksi ammatillisen koulutuksen reformia koskeneessa selvityksessä osa koulutuksen järjestäjistä toi esiin, että opiskelijoiden mahdollisuuksiin hankkia osaamista työpaikalla vaikuttaa myös opiskelijan tausta; kielitaito, tuen tarve, vamma sekä etnisyys. [Ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanon tilasta kaksi raporttia - Valtioneuvosto](#)

⁶⁹ Esim. Rautiainen, P. ja Ahonen, K. (2026). [Vammaisiin ihmisiin kohdistuva rekrytointitorjunta Suomessa – työnantajien asenteita mittaavan vinjettitutkimuksen tuloksia | Työelämän tutkimus](#); Ahmad, A. (2025). [A Comparative Analysis of the Reception of Immigrants into Finnish Working Life in 2016 and 2024](#)

⁷⁰ [Ammatillisista perustutkinnoista työelämään – Arviointi työllistymisen tukemisesta sekä urasuunnittelu- ja työelämävalmiuksista](#) (2026)

⁷¹ Yhdessä oppilaitoksessa oli ohjeistettu käymään (opiskelijan taustasta riippumatta) kolmikantaisia keskusteluja, joissa käydään läpi arvot, ohjeet sekä periaatteet keskeisistä tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyvistä osa-alueista. Toisessa oppilaitoksessa kerrottiin tehdävän työpaikalla oppimisen osalta erillinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusoheistus. LÄHDE: [Toiminnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelu](#). Opetushallitus, 2025.

työpaikkaohjaajien koulutusta eri kieli- ja kulttuuritaustaisten opiskelijoiden ohjaamiseen⁷².

Lähtökohtana ammatillisessa koulutuksessa on, että osaaminen osoitetaan työpaikoilla. Työelämätoimikuntien tilannekuvien mukaan oppilaitoksissa toteutettavien näyttöjen perusteluina mainitaan usein muun muassa opiskelijan erityisen tuen tarve ja työpaikkojen saatavuus. Työelämäarvioijien koulutuksen lisäämisellä, arviointikeskustelujen laadun parantamisella sekä työelämäyhteistyötä vahvistamalla, voisi lisätä työpaikoilla toteutettavien näyttöjen osuutta.⁷³ Karvin oppimistulosarvioinneista on myös tuotu esiin, että ammatillisen koulutuksen järjestäjien vaihtelevat näyttöjen toteuttamis- ja arviointikäytännöt haastavat opiskelijoiden yhdenvertaisuuden toteuttamista. Arviointikäytännöissä ja näyttöpaikoissa on vaihtelua erityisesti alojen ja koulutuksen järjestäjien välillä. Työpaikalla suoritetuista näytöistä saadaan myös keskimäärin parempia arvosanoja kuin oppilaitoksissa toteutetuista näytöistä.⁷⁴

Opiskelijan nuori ikä voi olla merkityksellinen työelämässä oppimisen näkökulmasta, etenkin jos alle 18-vuotiaiden osalta työelämässä oppimiseen liittyy tehtäviä, jotka katsotaan niin vaarallisiksi tai haitallisiksi, että niiden teettämistä nuorilla on rajoitettu.⁷⁵ Laki nuorista työntekijöistä (998/1993) ja valtioneuvoston asetus nuorille työntekijöille erityisen haitallisista ja vaarallisista töistä (475/2006) määrittelevät, että alle 18-vuotias ei saa tehdä työtä, joka vaarantaa hänen terveytensä tai turvallisuutensa. Nuori työntekijä voi työpaikalla käytännön työtehtävien yhteydessä järjestettävässä ammatillisessa koulutuksessa tehdä perehdytyksen jälkeen ammattitaitoisen henkilön valvonnassa erityisen haitallisia töitä (kuolleiden käsittely, teurastus, psykiatristen potilaiden hoito jne.) poikkeusluvalla.

Vaarallisten töiden teettäminen edellyttää ennakoilmoituksen tekemistä työsuojeluviranomaiselle. Vaarallisten töiden esimerkkiluettelossa on esimerkiksi rakennustyö ja teollisuuden työt. Oppilaitoksessa opettajan valvonnassa tehtävään työhön riittää säädöksessä määritelty perehdytys eikä edellä mainittuja lupia ja ilmoituksia tarvita. Siten alle 18 vuoden ikä ei ole säädösten perusteella este ammatillisen koulutukseen osallistumiselle.

Työnantaja voi teettää nuorella vaarallisia töitä vain laissa säädetyin edellytyksin ja tehtyään ennakoilmoituksen Lupa- ja valvontaviraston työsuojeluviranomaiselle. Jotkut työt on katsottu erityisen haitallisiksi. Näiden teettämistä nuorilla on rajoitettu. Eri-tyisten haitallisten töiden teettämiseen nuorilla liittyvistä rajoituksista työnantaja voi poiketa vain, jos Lupa- ja valvontaviraston työsuojeluosasto myöntää siihen poikkeusluvan.

⁷² [Suomi/ruotsi toisena kielenä -opetuksen nykytilan arviointi](#). Owl Group (2022). Selvityksen valmistumisen jälkeen tuen viemistä työelämään on kehitetty laajassa VIERKO-hankekokonaisuudessa, jonka tuloksia ja materiaaleja on koottu sivulle [VIERKO – Keuda](#)

⁷³ [Työelämätoimikuntien tilannekuvat v. 2024](#). Tiedote 11.9.2025.

⁷⁴ [NÄYTTÖTOIMINNAN LAATU JA NÄYTÖISSÄ OSOITETTU OSAAMINEN](#)

⁷⁵ [Nuorelle vaarallinen työ - Työsuojelu.fi - Työsuojeluhallinto](#). Säädökset löytyvät myös tästä [linkistä](#).

Kun vaarallinen työ liittyy koulutukseen, esimerkiksi työssäoppimisjaksolla, ilmoitusvelvollisuus on ammatillisen koulutuksen järjestäjällä yhdessä työnantajan kanssa. Koulutuksen järjestäjä voi siten tukea ja ohjata työnantajaa lupiin ja ilmoituksiin liittyvissä menettelyissä sekä varmistaa, että työpaikalla oppiminen tapahtuu ohjatusti ja turvallisesti. Käytännössä osa työnantajista on kuitenkin tehnyt kategorisen linjauksen, jonka mukaan alaikäisiä ei oteta työpaikalle oppimaan. Tämä vaikeuttaa osaamisen osoittamista aidoissa työtehtävissä ja voi hidastaa nuoren opintojen etenemistä, työkokemuksen kertymistä ja myöhempää työllistymistä.

Uskonnon ja vakaumuksen liittyviä kysymyksiä on noussut esiin Opetushallitukselle yksittäisissä yhteydenotoissa, jotka ovat koskeneet esimerkiksi sitä, miten toimitaan ravintola- ja cateringalan opiskelijan kohdalla, joka ei voi käsitellä tiettyä raaka-ainetta vakaumuksellisista syistä. Tutkinnon perusteissa ei käsitellä yksittäisiä raaka-aineita. Koulutuksen järjestäjä vastaa tutkinnon perusteiden mukaisesta koulutuksen järjestämisestä ja käytännön pedagogisista ratkaisuista myös työssäoppimisen aikana. Lähtökohtaisesti kysymys palautuu ohjaukseen ja tarpeeseen keskustella opiskelijan, ja mahdollisesti huoltajan, kanssa siitä, miten rajoitteet voivat vaikuttaa työpaikan löytymiseen sekä opintojen aikana että valmistumisen jälkeen ja pohtia eri osaamisalan opintoja.

Selvityksen haastatteluissa uskonnon näkökulmasta nousi esiin tarve huolehtia asenteellisesti esteettömästä ilmapiiristä, opettajien valmiuksista ja mahdollisten ennakkoluulojen tarkastelusta. Ammatillisen koulutuksen kontekstissa uskontoon liittyvät kysymykset voivat liittyä pukeutumiseen ja työturvallisuuteen, esimerkiksi siihen miten huivi on osa työpukeutumista. Opetushallitukseen on tullut joitain yhteydenottoja liittyen uskonnolliseen pukeutumiseen, ja se on ohjeistanut pukeutumisesta yleisesti verkkosivuillaan⁷⁶.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu on ottanut kantaa siihen, että kategoriset kiellot työturvallisuusriskiin vedoten ilman yksilöllistä arviointia ovat ongelmallisia. Valtuutettu antoi perustellun kannanoton tapauksessa, jossa vartiointialan yritys ei ollut ottanut palvelukseensa alaa opiskelevaa naista, joka vakaumuksena perusteella käytti uskonnollista huivia⁷⁷. Vastaavasti työpukeutumisen osalta on olemassa oikeuden ratkaisu, jossa työnantajan on katsottu syyllistyneen syrjintään antaessaan perusteettoman kiellon romanihameen käyttämisestä työpaikalla⁷⁸.

Tilasuunnittelulla voidaan lisätä myös uskonnollisten vähemmistöjen osallisuutta. Ammatillinen koulutus on uskonnollisesti ja katsomuksellisesti neutraalia. Silti uskonnolliset vähemmistöt voivat kohdata yhdenvertaisuushaasteita esimerkiksi oppilaitoksen ilmapiirissä, toimintatavoissa, ruokavalioissa ja muissa arjen tilanteissa, joissa uskonto voidaan huomioida⁷⁹. Toimintatavat olisi hyvä olla mietittynä eri tilanteisiin ja niiden

⁷⁶ <https://www.oph.fi/fi/usein-kysyttya/pukeutuminen>

⁷⁷ Ks. lisää [Yhdenvertaisuusvaltuutetun kertomus eduskunnalle 2026](#), s. 95

⁷⁸ KS. emt., s. 92.

⁷⁹ Opetushallitus on vuonna 2022 julkaissut ohjeen yhteisistä juhlista ja uskonnollisista tilaisuuksista ammatillisissa oppilaitoksissa. Tutustu [ohjeeseen](#)

kehittäminen voivat olla myös osa oppilaitoksen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmia.

Vankilat ovat oppimisympäristöistä erityisen haastavia: Vankilaopetuksena järjestetään ammatillista koulutusta sekä vankilan sisällä että sen ulkopuolella. Koulutustarjonta vaihtelee sen mukaan, onko kyseessä tutkintavankeus, suljettu vankila vai avovankila.⁸⁰ Alaikäisten eli oppivelvollisten vankien määrä on ollut kasvussa viime vuosina, ja haasteisiin vankilaopetuksen järjestämisessä on kiinnitetty huomiota opetushallinnossa ja Rikosseuraamuslaitoksessa (Rise). Oppivelvollisten opetuksen järjestämisen edellytykset ja toteutus vaihtelevat vankiloittain. Lisäksi oppivelvollisten vankien koulutuksessa ohjauksen näkökulmasta on noussut esiin käytännön haasteita lähtien siitä, ettei tieto sijoituspaikasta siirry automaattisesti. Opetus- ja kulttuuriministeriö ja oikeusministeriö ovat asettaneet yhteistyöryhmän, jonka tehtävänä on vankilaopetuksena järjestettävän toisen asteen koulutuksen kehittäminen.⁸¹

⁸⁰ [Vankilaopetus | Opetushallitus](#) Vuonna 2026 käynnistynyt toiminnanohjauskokeilu laajentaa vankilaopetuksen järjestämisen mahdollisuuksia. Tätä ennen vankilaopetuksen tehtävä on ollut 15 ammatillisten tutkintojen ja koulutuksen järjestäjällä. Vankilaopetusta voivat järjestää myös muut koulutuksen järjestäjät. Ammatillisten erityisoppilaitosten vaativan erityisen tuen tehtävä kattaa myös vankilassa olevat vaativan erityisen tuen opiskelijat.

⁸¹ [Vankilaopetuksena järjestettävän perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen kehittäminen - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö](#)

6. Tutkinnon perusteiden laadinta ja sisällöt

Luvun yhteenvedon tavoitteena on havainnollistaa ja tehdä näkyväksi, miten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmat sisältyvät olennaisella tavalla tutkinnon perusteisiin ja niiden laadintaan.

Ammatillisten tutkintojen perusteet ohjaavat osaltaan koulutuksen järjestämistä sekä opiskelijoiden henkilökohtaisten opintopolkujen suunnittelua ja toteuttamista. Opetushallitus päättää tutkinnon perusteista. Opetushallituksen yksi ydintehtävistä on valmistella tutkinnon perusteet yhteistyössä työ- ja elinkeinoelämän, koulutuksen järjestäjien ja muiden sidosryhmien kanssa.

Tutkinnon perusteissa⁸² määrätään tutkinnon muodostuminen pakollisista ja valinnaisista tutkinnon osista sekä tutkinnon mahdolliset osaamisalat ja tutkintonimikkeet. Ammatillisissa tutkinnon osissa kuvataan kussakin ammatissa tarvittava osaaminen, jonka lähtökohtana on työelämässä edellytetty osaaminen. Ammatillisten perustutkintojen yhteisten tutkinnon osien tehtävänä on ammatillista koulutusta koskevan asetuksen mukaisesti varmistaa, että ammatillisen perustutkinnon suorittaneella on tutkinnotta riippumatta työssä ja elämässä tarvittavat perustaidot, kaikilla toimialoilla tarvittavaa yhteistä osaamista sekä yhtäläiset valmiudet jatko-opintoihin ja elinikäiseen oppimiseen.

Tutkinnon perusteissa on kuvattu tutkinnon osien ammattitaitovaatimukset ja osaamistavoitteet. Lisäksi on kuvattu tutkinnon osien ja osa-alueiden laajuus ja arviointikriteerit sekä ammatillisissa tutkinnon osissa osaamisen osoittamisen tavat. Perustetyötä ohjaa työelämän ja ammattialan tarpeet, mutta tutkinnon perusteissa tulee huomioida myös laajemmat koulutuslainsäädännön ja -politiikan tavoitteet. Koulutuksen järjestäjät päättävät, miten opetus järjestetään niin, että tutkinnon perusteissa määritellyt vaatimukset täyttyvät.

Seuraavaksi esitetään yhteenveto siitä näkökulmasta, miten tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslaissa määritellyt syrjintäperusteet näkyvät tutkinnon perusteissa osaamisena sekä erikseen saavutettavuuden näkökulmasta. Yhteenvedon tavoitteena on havainnollistaa ja tehdä näkyväksi eri näkökulmia. Siten selvityksen osana ei ole tehty

⁸² Tutkintoja on yhteensä 160 eri ammattialoille (ammatillisia perustutkintoja 42, ammattitutkintoja 64 ja erikoisammattitutkintoja 54). Ammatillisiin perustutkintoihin (180 osaamispistettä, osp) sisältyy ammatillisia tutkinnon osia (145 osp) ja yhteiset tutkinnon osat (35 osp). Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot koostuvat ainoastaan ammatillisista tutkinnon osista.

sisältöanalyysiin perustuvaa tilastointia eri teemojen esiintyvyydestä kaikissa selvityksen tekohetkellä voimassa olevissa 160 tutkinnon perusteissa.

Yleiskuvaus

Ammatillisen tutkinnon perusteissa on liitteenä arvoperusta, jossa on sanoitettu laajempia tavoitteita ja koulutuksen lähtökohtia. Arvoperustan mukaan ammatillisen koulutuksen lähtökohtina ovat ihmisoikeuksien kunnioittaminen ja monimuotoisuuden arvostaminen. Ammatillinen koulutus edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta, hyvinvointia ja demokratiaa. Osallisuus, aktiivinen toimijuus, avoimuus ja yhteisöllisyys korostuvat arvoperustan mukaan ammatillisen koulutuksen toiminnassa, eli kirjaus ohjaa koulutuksen järjestäjiä ottamaan nämä tekijät huomioon ammatillisen koulutuksen järjestämisessä.

Ammatillisten perustutkintojen yhteiset tutkinnon osat ovat kaikissa tutkinnoissa samanlaiset.⁸³ Päivitetyt pakolliset yhteiset tutkinnon osat astuvat voimaan syksyllä 2026. Niiden mukaan pakolliset osaamistavoitteet suorittanut opiskelija osaa toimia vuorovaikutustilanteissa yhteistyökykyisesti, tuntee tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteita sekä kansalaisen perusoikeudet ja velvollisuudet demokraattisessa yhteiskunnassa. Hän edistää yhteisöllisyyttä ja turvallista ilmapiiriä, osaa tunnistaa kiusaamista, häirintää, syrjintää ja väkivaltaa ja tietää toimintatapoja kiusaamis-, häirintä- ja syrjintätilanteissa.

Useiden tutkintojen pakollisissa ammatillisissa tutkinnon osissa on työprosesseihin tai työkokonaisuuksiin liittyviä osaamisia, joilla varmistetaan, että opiskelijalla on osaamista yhdenvertaisesta ja tasa-arvoisesta toiminnasta työyhteisössä tai asiakasrajapinnassa. Opiskelijan tulee esimerkiksi logistiikan perustutkinnon suoritettuaan osata toimia oikeiden menettelytapojen mukaisesti havaittuaan työyhteisössä työntekijöihin kohdistuvaa häirintää ja epäasiallista käytöstä sekä käyttäytyä siten, ettei omalla toiminnallaan kohdista häirintää ja muuta epäasiallista käytöstä muihin työntekijöihin. Erityisesti sosiaali- ja terveysalalla, kasvatusta ja ohjausalalla sekä lähiesihenkilötyön ja johtamisen tutkinnoissa on ammattitaitovaatimuksia, joiden tavoitteena on varmistaa, että tulevat ammattilaiset pystyvät tunnistamaan häirintää, ymmärtämään sen vaikutukset ja puuttumaan tilanteisiin oikealla tavalla. Kasvatusta ja ohjausalalla on käsitelty aihekokonaisuuksia paljonkin varsinkin nuoriso- ja yhteisöohjauksen osaamisalalla. Sosiaali- ja terveysalalla teemaan liittyvät ammattitaidot katsotaan ydinosaamiseksi, ja ne toistuvat jokaisessa tutkinnon osassa.

Vaikka demokratia- ja ihmisoikeuksia ei sellaisenaan tutkintojen perusteissa sanoiteta arvopohjaa lukuun ottamatta, ovat niihin liittyvät tiedot, taidot ja asenteet esillä tutkintojen sisällä esimerkiksi ammattietiikkana, kriittisenä tiedonhankintana tai

⁸³ Yhteiset tutkinnon osat ja näiden osa-alueet on määritelty asetuksessa ammatillisesta koulutuksesta. Lisäksi asetuksessa on määrätty kunkin yhteisen tutkinnon osan pakollisten osaamistavoitteiden vähimmäislaajuus. Jokaisella perustutkinnon suorittajalla tulee olla pakollisten osaamistavoitteiden mukainen osaaminen. Yhteisten tutkinnon osien 35 osaamispisteestä 9 osaamispistettä on valinnaisia osaamistavoitteita, eli opiskelija voi valita itselleen niistä koulutuksen järjestäjän tarjonnasta urasuunnitelmaansa tukevia sisältöjä.

yhdenvertaisuuden edistämisenä. Esimerkiksi Hius- ja kauneudenhoitoalan perustutkinnon tutkinnon osan ”Hius- ja kauneudenhoitoalan asiakaspalvelu ja myyntityö, 10 osp” ammattitaitovaatimuksissa ”Turvalliseen ja vastuulliseen työskentelyyn” on liitetty työskentely alan säädösten, toimintaperiaatteiden, arvojen ja eettisten periaatteiden mukaisesti sekä asiakkaiden sekä yhteisön jäsenten kohtelu tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden periaatteiden mukaisesti. Lisäksi huomioidaan esimerkiksi kestävän kehityksen periaatteet.⁸⁴

Kaikissa tutkinnoissa on valinnaisia erityisosaamista tarjoavia tutkinnon osia. Tasa-arvoon ja yhdenvertaisuuteen liittyvää erityisosaamista on mahdollista valita kasvatus ja ohjausallalla: Valinnaista tutkinnon osaa Yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon aktiivinen edistäminen (20 osp) voidaan hyödyntää myös muiden ammatillisten tutkintojen valinnaisena tutkinnon osana. Tutkinnon osan ammattitaitovaatimukset edellyttävät osaamista ihmisoikeuksista sekä eri ilmiöistä, kuten rasismista ja syrjinnästä, vaikutusta ihmisen elämään ja niiden ennaltaehkäisystä ja puuttumisesta. Kaikissa ammatillisissa perustutkinnoissa on lisäksi valinnainen tutkinnon osa Kansai välisessä työympäristössä toimiminen (15 osp), joka antaa muun muassa edellytyksiä toimia eri kulttuuritaustaisten ihmisten kanssa.

Seuraavaksi avataan voimassa olevien tai voimaan astuvien tutkinnon perusteiden sisältöjä siitä näkökulmasta, miten eri tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslaissa määritellyt syrjintäperusteet⁸⁵ näkyvät tutkinnon perusteissa osaamisena sekä erikseen saavutettavuuden näkökulmasta. Saavutettavuudella tarkoitetaan sitä, kuinka (hyvin) huomioidaan erilaiset oppijat, jotta heillä on yhdenvertaiset mahdollisuudet edetä opinnoissa. On edelleen syytä painottaa, että tutkinnon perusteet luovat raamit, mutta käytännön toteutus, ratkaisut ja resursointi, kuten opettajien osaamisesta huolehtiminen, ovat oppilaitosten vastuulla.

Kuten edellä on todettu, seuraava analyysi antaa esimerkkejä, ei systemaattista analyysiä ja tilastollista raportointia teemojen esiintyvyydestä kaikkien 160 tutkinnon osalta.

6.1 Sukupuoli, sukupuoli-identiteetti ja seksuaalinen suuntautuminen sekä perhesuhteet tutkinnon perusteissa

Tutkinnon perusteiden tuottama osaaminen

Yksittäisissä tutkinnoissa on erillisiä tutkinnon osia tai ammattitaitovaatimuksia, joissa edellytetään ymmärrystä sukupuolisensitiivisestä työotteesta tai esimerkiksi tietoisuutta seksuaalisuudesta ja sukupuolen moninaisuudesta, kuten kasvatus- ja ohjausalan perustutkinnossa. Sosiaali- ja terveysalan

⁸⁴ Gretscher, A. ja Särkiluoto, V. (2025). [Demokratia- ja ihmisoikeuskasvatus ammatillisissa oppilaitoksissa: henkilöstön ja johdon näkökulma](#).

⁸⁵ Yhteenvedon ulkopuolelle on jätetty syrjintäperusteiden luettelosta mielipide, poliittinen toiminta, ammattiyhdistystoiminta ja muu henkilöön liittyvä syy, sillä tutkinnon perusteissa ei ole näihin liittyviä kirjauksia.

tutkinnon perusteiden uudistamisessa näitä sisältöjä on huomioitu ydinosaamisena, eli perustutkinnossa kaikissa tutkinnon osissa sekä ammatti- ja erikoisammattitutkinnoissa omina tutkinnon osinaan. Joissain tutkinnoissa lähestymistapa on yleisempi: Esimerkiksi turvallisuusalan perusteissa ei kiinnitetä erikseen huomiota sukupuolittuneeseen tai eri vähemmistöihin kohdistuvaan häirintään tai väkivaltaan, niiden havainnointiin tai vuorovaikutukseen asiakkaan kanssa. Perusteissa edellytetään yleisemmin osaamista toimia työssään luottamuksellisesti ja positiivisessa vuorovaikutuksessa. Turvallisuusalan perus- ja ammattitutkinnon pakollisiin tutkinnon osiin sisältyy myös esimerkiksi perusoikeuksiin liittyviä osaamisvaatimuksia.

Lähes kaikissa tutkinnoissa on sanoitettu osaamista, jota tulee olla toimiessa monimuotoisessa asiakasrajapinnassa tai työyhteisössä, tarkoittaen myös eri sukupuolia. Yhteisissä tutkinnon osissa edellytetään myös osaamista viestiä ja olla vuorovaikutuksessa tilanteen ja kohderyhmän mukaisesti. Yksittäisissä perusteissa mainitaan myös perhesuhteet, niitä kuitenkaan tarkentamatta.

Tutkinnon perusteiden saavutettavuus

Tutkinnon perusteissa on lähtökohtana, että tutkintojen nimet sekä itse työprosessit tai työkokonaisuudet, joita ammattitaitovaatimuksissa kuvataan, ovat sukupuolineutraaleja. Opetushallitus on mittavassa peruste uudistuksessa uudistanut ammatillisten tutkintojen nimiä ja ammattitaitovaatimuksissa käytettyä terminologiaa sukupuolineutraaliin muotoon. Taustalla on tietoisuus siitä, että kielen kautta muokataan myös mielikuvia työtehtävistä ja ammanteista ja koulutuksessa käytettävällä kielellä on merkitystä tasa-arvon edistämässä. Tutkinnon perusteiden ilmaisutavoilla luodaan osaltaan tasa-arvoa tukevia rakenteita työelämässä. Käytännössä esimerkiksi miespäätteiset sanat on korjattu henkilöpäätteisiksi⁸⁶. Edelleen poikkeuksia löytyy aloilla, joissa on vakiintuneita säädöksiin pohjautuvia termejä, kuten merenkulkualalla.

6.2 Vamma ja terveydentila tutkinnon perusteissa

Vamma ja terveydentila eivät ole yksiselitteisesti erotettavissa toisistaan, eikä niitä erotella myöskään tässä kartoituksessa. Vammaa, sairautta ja terveydentilaa voidaan tutkinnon perusteissa tarkastella sekä sisältökysymyksinä että opiskelijoiden yksilöllisten tarpeiden huomioon ottamisen näkökulmasta.

Tutkinnon perusteiden tuottama osaaminen

Vammaisalaan erikoistuvilla on tarjolla kohdennettuja tutkintoja sekä erillisiä tutkinnon osia. Tutkintojärjestelmään kuuluu kuntoutus-, tuki- ja ohjauspalvelujen erikoisammattitutkinto, vammaisalan ammattitutkinto sekä puhevammaisten tulkkausten erikoisammattitutkinto. Lisäksi kasvatus- ja ohjausalan perustutkinnossa voi suunnata kommunikation ja viittomakielisen ohjaukseen. Sosiaali- ja terveysalan

⁸⁶ [Ammatillisten tutkintojen kieltä uudistetaan sukupuolineutraalimmaksi | Opetushallitus](#)

perustutkinnossa on tutkinnon osat osallisuuden edistämiseen vammaistyössä sekä toimintakyvyn ylläpitämiseen ja edistämiseen vammaistyössä.

Erityisryhmien avustamiseen ja ohjaamiseen sekä erilaisten asiakasryhmien kanssa työskentelyyn liittyviä tutkinnon osia on tarjolla logistiikka-alalla (taksipalvelut), luonto- ja ympäristöalalla ja kalataloudessa (ohjaaminen luonnossa) sekä hevosalalla (hevospalvelut sekä ratsastuksen ohjaus ja opetus). Eläinhoidon ammattitutkin-
nossa voi syventää osaamistaan myös eläinavusteisista palveluista. Maatalousalalla voi suuntautua hyvinvointipalveluiden tuottamiseen maaseutuymppäristössä (pt) ja eläinavusteisen hyvinvointipalveluiden toteuttamiseen (at).

Tutkinnon perustetyön ohjeistuksessa kiinnitetään huomiota siihen, että valmiste-
lussa osallistetaan keskeisiä sidosryhmiä. Tämä voi tarkoittaa erityisosaamisen näkö-
kulmasta esimerkiksi vammaisjärjestöjen kuulemistä.

Tutkinnon perusteiden saavutettavuus vamman tai terveydentilan nä- kökulmista

Opiskelijan vamma tai sairaus ei lähtökohtaisesti edellytä osaamisen arvioinnin mu-
kauttamista. Osaamisen arvioinnin mukauttaminen on viimesijainen ratkaisu silloin,
kun opiskelija ei tukitoimista huolimatta pysty saavuttamaan tutkinnon perusteiden
tydyttävän (1) tason mukaista osaamista. (Ks. myös luku 3.2)

**Tutkinnon perusteissa voidaan määrätä, missä kohtaa ammattitaitovaatimuk-
sista tai osaamistavoitteista ei voida poiketa tai miten tutkinnon osan osaa-
misen arviointia ei voida mukauttaa.** Osaamisen arviointia voidaan mukauttaa vain
perustutkinto-opiskelijoille, joille on tehty erityisen tuen hallinnollinen päätös ja jotka
eivät erityispedagogisista järjestelyistä ja tiivistä tuesta huolimatta pysty saavutta-
maan ammatillisessa perustutkinnossa tutkinnon ammattitaitovaatimusten tai osaa-
mistavoitteiden tyydyttävän (1) tason mukaista osaamista. Arviointia voidaan mukaut-
taa vain niiltä osin, kun se on opiskelijan valmiudet ja tavoitteet huomioon ottaen vält-
tämätöntä.

Mukauttamisen tai poikkeamisen rajoittaminen on perusteltua silloin, kun ammattitai-
tovaatimuksiin liittyy erittäin keskeisiä ammattitaito- tai työturvallisuusvaatimuksia,
joiden saavuttaminen on edellytyksenä kyseisessä ammatissa toimimiselle. Jos am-
mattitaitovaatimuksesta tai osaamistavoitteista poikkeamisen tai osaamisen arvioinnin
mukauttamisen vuoksi opiskelija ei saavuta tutkinnon osien keskeisiä osaamistavoit-
teita tai ammattitaitovaatimuksia, koulutuksen järjestäjä ei voi antaa opiskelijalle to-
distusta tutkinnosta tai tutkinnon osan suorittamisesta. Tällöin opiskelija voi saada to-
distuksen osaamisesta. Yhteisten tutkinnon osien jonkin osa-alueen kaikista pakolli-
sista osaamistavoitteista poikkeaminen ja korvaaminen muilla tutkinnon osan valinnai-
silla osaamistavoitteilla ei vaaranna opiskelijan mahdollisuutta saada tutkintoa suorite-
tuksi ja tutkintotodistusta.

Tutkinnon perusteiden teknisen saavutettavuuden näkökulmasta voidaan nostaa esiin, että kartoituksen tekoheikellä ePerusteet-palvelu ei ole saavutettavuusselosteen mukaan täysin saavutettava: [ePerusteet saavutettavuusseloste - Opintopolku](#)

6.3 Ikä tutkinnon perusteissa

Tutkinnon perusteiden tuottama osaaminen

Tutkinnon perusteissa ikään liittyvät kirjaukset liittyvät asiakkaan näkökulmaan: asiakkaan ikä on huomiotu ammattien ja työelämän näkökulmasta etenkin kasvatus- ja ohjausalan sekä sosiaali- ja terveysalan tutkinnoissa, erityisesti lastenohjaajan sekä lasten ja nuorten kasvatuksen ja hoidon sekä ikääntyneiden hoidon ja kuntoutuksen osaamisaloilla.

Tutkintoihin voi olla perusteltua kirjoittaa ikään liittyviä rajoitteita, jotka juontuvat muista säädöksistä. Tällaisia on esimerkiksi kaivosalalla ja maanrakennusalalla: Räjähdeiden käsittely ja hävittäminen edellyttää täysi-ikäisyyttä. Sen sijaan esimerkiksi kuljetusalalla ajokortin voi suorittaa koulutuksen aikana. Opetushallitus on antanut ammatillisille oppilaitoksille ohjeen ravintola- ja cateringalan sekä matkailualan opetukseen liittyvästä alkoholijuomien aistinvaraisesta arvioinnista koskien alaikäisiä opiskelijoita⁸⁷.

Tutkinnon perusteiden saavutettavuus iän näkökulmasta

Nuoria alle 18-vuotiaita koskee tiukemmat työturvallisuussäännökset kuin yli 18-vuotiaita, mikä on oleellista huomioida hankittaessa osaamista työelämässä. Nuoret työntekijät ja työturvallisuus -teemaa käsitellään erikseen luvussa 5.4. (s. 43).

6.4 Uskonto ja vakaumus tutkinnon perusteissa

Tutkinnon perusteiden tuottama osaaminen

Tutkinnon perusteissa ei pääosin ole erillisiä ammattitaitovaatimuksia, jotka liittyisivät nimenomaan uskonnon tai vakaumuksen huomioimiseen. Poikkeuksena tästä on kasvatus- ja ohjausalan perustutkinnon yksi valinnainen tutkinnon osa⁸⁸ sekä seurakunta ja hautauspalvelualan tutkinto⁸⁹. Näissäkin tutkinnon osissa

⁸⁷ [Ohje alkoholijuomien aistinvaraiseen arviointiin ammatillisessa koulutuksessa | Opetushallitus](#)

⁸⁸ Perheiden kanssa toimiminen ja monialainen yhteistyö Suomen evankelis-luterilaisen kirkon seurakuntien työympäristössä, 25 osp

⁸⁹ Seurakunta- ja hautauspalvelualan ammattitutkinnossa (voimaan 2025) edellytetään, että opiskelija osaa muun muassa *hoitaa uskonnollisen hautaan siunaamisen tai tunnustuksettoman jäähyväistilaisuuden. Opiskelija voi suunnata osaamistaan myös eri uskonnollisten yhteisöjen jäsenten ja uskonnottomien hautauksien järjestämiseen.*

lähtökohtana on työelämästä tulevat osaamisvaatimukset, jotka liittyvät työskentelyyn evankelisluterilaisen kirkon palveluksessa. Sen sijaan lähes kaikissa tutkinnoissa on sanoitettu osaamista, jota tulee olla toimiessa monimuotoisessa asiakasrajapinnassa tai työyhteisössä. Tutkinnon perusteiden arvoperustasta voidaan johtaa, että tavoitteena on ammatillinen osaaminen, joka edellyttää ihmisten kohtelua ilman arvottamista myös vakaumuksen perusteella sekä kykyä kohdata erilaisia ihmisiä. Lisäksi perustutkintojen yhteiset tutkinnon osat sisältävät tätä tavoitetta tukevia sisältöjä.

Tutkinnon perusteissa on tutkintokohtaisia työturvallisuuteen liittyviä osaamisvaatimuksia, joiden noudattamisessa tulee ottaa huomioon mahdollinen uskontoon liittyvä pukeutuminen: oleellista on, ettei esimerkiksi huivi ole liehuva ja vaaranna työturvallisuutta tai hygieniaääräyksiä. Ks. lisää luku 5.4. (s. 44).

Tutkinnon perusteiden saavutettavuus uskonnon ja vakaumuksen näkökulmista

Koska tavoitteita ei ole taustoitettu tai kuvattu tarkemmin tutkinnon perusteissa, on koulutuksen järjestäjän ja opetushenkilöstön vastuulla huomioida uskonto ja vakaumus osana ammattitaitovaatimuksia ja osaamistavoitteita. Esimerkiksi tutkinnon perusteissa ei edellytetä yksittäisten raaka-aineiden käsittelyä. Lähtökohtana on, että opiskelija oppii toimimaan ammattimaisesti työn mukaisissa tehtävissä.

Uskonnon ja vakaumuksen huomioiminen konkretisoituu enemmän koulutuksen järjestämisessä sekä uskonnon harjoittamiseen mahdollistavien olosuhteiden edistämiseksi, esimerkiksi tarjoamalla hiljaisia tiloja.

6.5 Alkuperä, kansalaisuus ja kieli tutkinnon perusteissa

Tutkinnon perusteiden tuottama osaaminen

Ammatillisen koulutuksen tutkintojärjestelmässä on kolme tutkintoa, jotka tuottava suoraan kieleen liittyvää osaamista ja kelpoisuuden toimia tulkkina: asiointitulkkauksen ammattitutkinto (150 osp), oikeustulkkauksen erikoisammattitutkinto (180 osp) ja puhevalmiiden tulkkauksen erikoisammattitutkinto (180 osp). Lisäksi kasvatus- ja ohjausalan perustutkinnossa voi valmistua kommunikaation ja viittomakielen ohjaajaksi. He työskentelevät usein joko varhaiskasvatuksessa tai perusopetuksessa kommunikaatioon ja viittomakieleen liittyvissä tehtävissä.

Ammatilliset tutkinnon osat ja yhteiset tutkinnon osat sisältävät kielellistä osaamista, jota opiskelijan tulee hallita suorittaakseen tutkinnon osan tai yhteisen tutkinnon osan osa-alueen. Ammatillisten tutkinnon osien kielellinen osaaminen on määritelty ammattitaitovaatimuksissa osana työprosessia tai tehtäväkokonaisuutta.

Tutkinnon perusteet eivät ota kantaa opiskelijan kansalaisuuteen. Kuten edellä on tuotu esiin, suuressa osassa tutkinnon perusteissa on ammattitaitovaatimuksia monimuotoisessa työyhteisössä ja asiakasrajapinnassa toimimisen näkökulmista.

Tutkinnon perusteissa on huomioitu kansalliset kielivähemmistöt eli saamelaiset, romanit, ruotsinkieliset ja viittomakieliset viestintä- ja vuorovaikutusosaamisen -tutkinnon osan suorituksen osalta: Viestintä- ja vuorovaikutusosaaminen (11 osp) -tutkinnon osan Viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä -osa-alue suoritetaan ja sitä opetetaan siten, että äidinkielenä on koulutuksen järjestäjän opetus- ja tutkintokielen mukaisesti suomen, ruotsin tai saamen kieli. Viestintä ja vuorovaikutus äidinkielellä -osa-alue voidaan opiskelijan valinnan mukaan suorittaa ja sitä voidaan opettaa myös opiskelijan toisena kielenä olevalla suomen tai ruotsin kielellä, romanikielellä, viittomakielellä tai muulla opiskelijan äidinkielellä, mikäli koulutuksen järjestäjä tarjoaa tämän mahdollisuuden. Se ei siten ole subjektiivinen oikeus. Käytännössä suomi- ja ruotsi toisena kielenä -opetusta tarjotaan jo varsin yleisesti ammatillisissa oppilaitoksissa, mutta pakollisten viestintä ja vuorovaikutus osa-alueen suorituksia saamen kielellä, viittomakielellä tai opiskelijan omalla äidinkielellä -suorittajia on vain yksittäisiä. Koski-tietovarannosta romanikielellä ei löytynyt yhtään suoritusta.

Kansallisista vähemmistöistä tutkinnon perusteissa on saamelaisten ja romanien⁹⁰ kulttuurien erityispiirteet huomioivia tutkintoja, tutkinnon osia ja ammattitaitovaatimuksia. Kasvatus- ja ohjausalan ammattitutkinto (150 osp) sisältää romanityön osaamisalan, jossa opiskelija voi perehtyä yksilö- ja yhteisölähtöiseen asiakas- ja viranomaisohjaukseen romanityössä, romanilähtöiseen monikulttuuriseen ohjaustyöhön sekä romanikielen käyttämiseen ohjaustyössä.

Suoranaisesti saamelaisten kulttuuriin liittyviä tutkintoja ovat saamenkäsityöalan ammattitutkinto (150 osp) ja saamenkäsityöalan erikoisammattitutkinto (180 osp). Lisäksi taideteollisuusalan perustutkinto (180 osp) sisältää saamenkäsityön osaamisalan, jonka suorittanut artesaani osaa hankkia ja käyttää saamenkäsityöalan kulttuuritietoa työssään. Kyseiset perusteet on käännetty saamen kielille (koltan-, pohjois- ja inarinsaame) Opetushallituksen toimesta. Lisäksi keskeisiksi tutkinnoiksi saamen kielen ja kulttuurin näkökulmasta voidaan pitää porotalouden ammattitutkintoa sekä luonto- ja ympäristöalan perustutkintoa, joka sisältää porotalouden osaamisalan. Osaamisalan suorittanut osaa perusteiden mukaan toimia myös saamelaisen kulttuurin ylläpitäjänä ja kehittäjänä.

Syksystä 2025 alkaen on Saamelaiskäräjälain 9 §:n yhteistoiminta ja -neuvotteluvelvoite⁹¹ vahvistanut velvoitetta ilmoittaa saamelaiskäräjille, kun valmistellaan tutkinnon perusteita, joilla on erityinen merkitys saamelaisille. Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite koskee saamelaisten kotiseutualueella toteutettavia tai vaikutuksiltaan sinne ulottuvia toimenpiteitä sekä muita toimia, jotka vaikuttavat erityisesti saamelaisten kieleen, kulttuuriin tai heidän asemaansa tai oikeuksiinsa alkuperäiskansana.

⁹⁰ Muita kansallisia vähemmistöjä ovat ruotsinkieliset, juutalaiset, tataarit, karjalaiset sekä niin sanotut vanhavenäläiset. Ks. lisää [Kieli- ja kulttuurivähemmistöt | Opetushallitus](#)

⁹¹ [Yhteistoiminta- ja neuvotteluvelvoite | Saamelaiskäräjät](#)

Yhteistyöhöillä pyritään saavuttaa yksimielisyys saamelaiskäräjien kanssa tai saamaan saamelaiskäräjien suostumus ennen päätöksentekoa.

Tutkinnon perusteiden saavutettavuus kielen ja kulttuurin näkökulmista

Tutkinnon perusteiden kielen saavutettavuuteen kiinnitetään huomiota tutkinnon perusteiden laatimistyössä. Selkeä kieli tukee opiskelijoiden osallisuutta omaan oppimiseensa. Yhtä tärkeää on, että selkeän kielen avulla ammattitaitovaatimukset välittyvät ja ymmärretään samalla tavalla kaikilla koulutuksen järjestäjillä. Opetushallituksen asiantuntijat ovat voineet hyödyntää perustetyössä konsultatiivista kielenhuoltoa. Uusimpana apuna perustetyön selkeäkielisyyden parantamiseksi on otettu käyttöön ammatillisen koulutuksen yksikössä kehitetty *Selkeän kielen agentti Kipo* -tekoälyagentti, jota voi käyttää ammattitaitovaatimusten ja osaamistavoitteiden viimeistelyyn selkeän kielen periaatteiden mukaisesti⁹². Lisäksi perusteiden laadinnan aikana voidaan pyytää opiskelijoilta näkemyksiä käytetystä kielestä ja sen ymmärrettävyydestä.

Tutkinnon perusteiden saavutettavuuteen liittyy myös ammatillisen koulutuksen lainsäädännön mukaiset mahdollisuudet poiketa ammattitaitovaatimuksista tai osaamistavoitteista. Kielen näkökulmasta voidaan nostaa esiin havainto, että tilastojen mukaan muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvien opiskelijoiden opinnoissa on poikettu usein viestintä ja vuorovaikutus toisella kotimaisella kielellä osa-alueesta⁹³. Tilastotieto ei luonnollisesti kerro siitä, onko poikkeamia tehty tarkoituksenmukaisesti opiskelijan opinto- ja työllistymispolkujen näkökulmasta. Lähtökohtaisesti olisi tärkeää mahdollistaa myös toisen kotimaisen kielen opinnot. Poikkeamisen tulee olla viimesijainen vaihtoehto tukitoimien jälkeen.

Tutkinnon perusteiden saavutettavuutta voidaan kuvata myös siitä tulokulmasta, että perusteet mahdollistavat henkilökohtaistamisen kautta mahdollisuuksia suorittaa tutkinnon osia myös muiden kuin oman koulutuksen järjestäjän opintotarjonnasta. Tämän mahdollisuuden merkitystä on nostettu esiin saamen kielen ja kulttuurin koulutusten näkökulmasta, sillä jo 70 % saamelaisyhteisöstä asuu saamelaisalueen ulkopuolella⁹⁴.

Opetushallitus on pyrkinyt edistämään tutkinnon perusteiden saavutettavuutta saamen kielen osalta. Opetushallitus ei kuulu saamen kielilain 2 §:ssä tarkoitettuihin viranomaisiin, eikä velvoite kääntää erityisesti saamelaisia koskevia lakeja ja muita säädöksiä sido Opetushallitusta. Siten Opetushallitus on toteuttanut edellä mainittujen perusteiden käännökset omalla päätöksellään.

⁹² [Tekoälyagenttien käytöstä hyviä kokemuksia ammatillisen koulutuksen peruste uudistuksissa](#)

⁹³ Ks. [MAAHANMUUTTOTAUSTAISET AMMATILISESSA KOULUTUKSESSA – TILANNEKUVA](#), s. 41

⁹⁴ [Saamen kielet ja kulttuuri osaksi ammatillista koulutusta: yhdessä kohti ymmärrystä - Ammat-tiosaamisen kehittämissyhteistyö AMKE ry](#)

7. Yhteenveto ja jatkopohdintoja

Käsillä olevan tilannekuvan on tarkoitus palvella taustapaperina suunniteltaessa toimia tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistämiseksi. Tilannekuva heijastelee tiedonkeruun ja analyysin aikana tehtyjä tulkintoja tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tilanteesta. Tilannekuvaa laadittaessa on jo voitu tarttua joihinkin havaittuihin tarpeisiin ja kehittää ohjeistusta, viestintää sekä toimeenpanon tukea.

Useimmat tilannekuvassa esiin nostetut kehittämisen tarpeet ovat sellaisia, ettei Opetushallituksella ole niihin suoraa toimivaltaa, ja Opetushallitus voi toteuttaa pitkälti informaatio-ohjausta yhteistyössä eri toimijoiden kanssa. Koulutuksen järjestäjät ovat keskeisessä asemassa. Seuraavaksi esitetään kartoituksessa esiin nousseita asiakokonaisuuksia, joihin koulutuksen järjestäjien olisi tärkeää kiinnittää huomiota osana omaa johtamista ja koulutuksen järjestämistä.

7.1. Toimintakulttuurin ja rakenteiden kehittäminen

Koulutuksen järjestäjien suunnitteluvoitteiden täysimääräinen hyödyntäminen

Koulutuksen järjestäjiä koskee erilaiset suunnitteluvoitteet ja oppilaitoksen strategia, joiden on tärkeää muodostaa hyvinvointi-, yhdenvertaisuus- ja tasa-arvotyötä tukeva kokonaisuus oppilaitoksissa. Eri suunnitteluvoitteista keskeisiä ovat opiskelu- huoltosuunnitelma, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat ja järjestyssäännöt. Aikaisemman selvityksen perusteella suunnitelmien laatu vaihtelee paljon, ja niiden hyödyntämistä osana johtamisjärjestelmää voisi usein parantaa, jotta suunnitteluinstrumenttien vaikuttavuus myös lisääntyisi.

Toiminnallista tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelua käsitelleessä selvityksessä (OPH 2025)⁹⁵ esitettiin, että oppilaitoksissa voisi käydä keskustelua siitä, missä määrin koulutuksen järjestäjän ja oppilaitoksen tasolla muodostetaan yhteistä tietoperustaa ja tiedolla johtamisen kokonaisuutta tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnittelun ja muiden suunnitteluvoitteiden täyttämiseksi. Erityisesti koulutuksen järjestäjän opiskelu- huoltosuunnitelmaa varten tulee koota tietoa ja tehdä tarkasteluja koskien muun muassa opiskelijoiden oppimista, terveyttä ja hyvinvointia, vuorovaikutusta, osallisuutta, ympäristön terveellisyttä ja turvallisuutta sekä esteettömyyttä. Parhaimmillaan tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslain edellyttämien tarkastelujen tekeminen eri syrjäintäperusteet huomioiden toisi synergiaa ja tehostaisi kokonaisvaltaista arviointia toiminnan kehittämiseksi.

Valtakunnallisesti viranomaisen kokoama tietopohja voi kertoa yleisistä trendeistä, mutta vain paikallisesti ja oppilaitos- tai toimipistetasolla päästään arvioimaan omia

⁹⁵ [Toiminnallinen tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelu.pdf](#)

vahvuuksia ja kehittämisen tarpeita ja suuntaamaan kehittämistoimia. On ensiarvoisen tärkeää, että oppilaitos- tai toimipistetasolla kerätään tietoa eri lähteistä ja eri syrjintäperusteittain, ja myös suoraan opiskelijoilta. Omassa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden tilan arvioinnissa on mahdollista tunnistaa, ketkä ovat vaarassa jäädä koulutuksen ja yhteisön ulkopuolelle, tai minkälaisia tukitoimia olisi tarve vahvistaa, jotta turvataan opiskelijoiden vahvuuksien mukaiset koulutuspolut kohti työelämää tai jatko-opintoja.

Koulutuksen järjestäjien tulee pystyä osaltaan huolehtimaan turvallisesta oppimisympäristöstä oppilaitoksessa ja yhdessä työnantajien kanssa, kun osaamista hankitaan työelämässä. Opiskelijapalautteen perusteella koulutuksen järjestäjät eivät aina puutu kiusaamiseen tai häirintään riittävästi. Koulutuksen järjestäjillä on myös vastuu tunnistaa rakenteellisia tekijöitä ja toimintatapoja, jotka voivat haastaa erilaisten opiskelijoiden vahvuuksien mukaisten opintojen etenemistä. Nämä tekijät voivat liittyä henkilöstön osaamiseen ja ymmärrykseen, viestintään tai esimerkiksi huoltaja- tai sidosryhmäyhteistyön toimintatapoihin.

Syrjinnän kokeminen rapauttaa luottamusta yhteiskuntaan ja heikentää yksilön kokemusta osallisuudesta, kuulluksi tulemisesta ja omista vaikutusmahdollisuuksista. Osatomuuden kokemukset voivat myös kasvattaa riskiä radikalisoitua tai hakeutua ääriajattelua vahvistaviin yhteisöihin. Kiusaamista, häirintää ja syrjintää tarkasteltaessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, millaisia laajempia yhteiskunnallisia ja historiallisia ilmiöitä niiden taustalla on, sekä tarkastella ilmiöitä paikallisesti oppilaitoksen käytännöissä ja puhetavoissa. Taustalla voivat olla esimerkiksi rasistiset käsitykset tai maantieteelliset ja taloudelliset eriarvoisuudet⁹⁶. RILSE-tutkimushankkeessa⁹⁷ on osoitettu, että kouluissa esiintyvä rasismi on usein rakenteellista, eikä rasismin tunnistamista ja puuttumista saa jättää yksittäisten toimijoiden vastuulle. Kestävät ratkaisut edellyttävät johdon sitoutumista, selkeitä toimintamalleja ja riittäviä resursseja.

Siirtymävaiheiden yhteistyö, monialainen yhteistyö ja ennakoiva ohjaus

Useat tilannekuvan havainnot liittyvät laadukkaan ja riittävän koulutusten nivelvaiheiden ohjaukseen ja tukeen: Tukea tarvitsevien opiskelijoiden ohjauksessa painottuu monialainen ja riittävän varhain aloitettu ohjausyhteistyö. Monialaisella ohjauksella huomioidaan tarvittaessa opiskelijan yksilölliset tarpeet ja tavoitteet hänen edetessään oppimispolulla. Yhteistyö nivelvaiheessa on erityisen tärkeää niiden nuorten kohdalla, joilla ennakoidaan olevan haasteita joko toisen asteen koulutukseen siirtymisessä tai siihen kiinnittymisessä.

⁹⁶ Ks. [Kiusaamistutkimuksen historia ja tutkimuksen yksipuolistumisen haasteet | Kasvatus & Aika](#)

⁹⁷ [Rasismi ja antirasismi yläkoulussa \(RILSE\) | Moninaisuus, monikielisyys ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus kasvatustieteissä | Helsingin yliopisto](#). Vaikka tutkimus kohdistui yläkouluihin, on keskeiset tulokset yleistettävissä koskemaan myös toista astetta.

Toimintamallien luominen on keskeistä koulutuksen järjestäjien nivelvaiheen ja monialaisen yhteistyön kehittämisessä. Välineenä voidaan hyödyntää muun muassa ohjaussuunnitelmaa, jossa kuvataan siirtymiin ja nivelvaiheyhteistyöhön liittyvät toiminnot, ohjauksen järjestämisen rakenteet, toimintatavat, työn- ja vastuunjako sekä arviointi- ja kehittämistyö. Perusopetuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien tulee sopia nivelvaiheen aikaisista ohjausvastuista ja tukimuodoista, jotta opiskelijat saavat tarvitsemaansa tukea ja ohjausta. Yhteistyön toimivuudesta ja käytänteistä on tärkeää koota ja hyödyntää palautetta.

Oppimisen tuen kehittäminen ja seuranta

Oppimisen tukea koskeva lainsäädäntö uudistettiin siten, että tuki järjestetään ammatillisessa koulutuksessa 1.8.2026 alkaen osana tutkintokoulutusta. Uudistuneen lainsäädännön myötä ammatillisen koulutuksen oppimisen tuen kokonaisuus muodostuu oppimisen tuesta ja erityisestä tuesta. Uudistuksen toimeenpanossa koulutuksen järjestäjän on tärkeää seurata ja arvioida, onko henkilöstöllä yhteinen käsitys oppimisen tuen periaatteista ja millaiset rakenteet ja toimintatavat koulutuksen järjestäjällä on esimerkiksi tukiopetuksen järjestämiseen.

Erityisen tuen osalta koulutuksen järjestäjän on syytä kiinnittää huomiota siihen, toteutuuko opiskelijan sekä alaikäisen opiskelijan huoltajan tai laillisen edustajan kuuleminen aidosti ja saavatko he ymmärrettävää ja saavutettavaa tietoa oikeuksistaan ja vaihtoehdoistaan.

Mahdollisuus tehdä arviointiin mukautuksia ja poiketa perusteista on oikein käytettynä keino tukea opiskelijaa opinnoissa kohti työelämää. Tarpeettomana toimenpiteenä tästä voi olla haittaa, jos opiskelija haluaa hakeutua jatko-opintoihin, jotka tarjoaisivat vahvuuksien mukaisen työllisyyspolun. Siten koulutuksen järjestäjän on kiinnitettävä huomiota myös siihen, että opiskelija ja alaikäisen kohdalla huoltaja tai laillinen edustaja ymmärtävät hallintopäätösten vaikutukset jatko-opintoihin ja työllistymiseen.

Oppimisen tuen ja erityisen tuen toteutumista tulisi seurata ja arvioida systemaattisesti osana koulutuksen järjestäjän laadunhallintaa ja yhdenvertaisuustyötä. Seurantatietoa tulisi hyödyntää toiminnan kehittämisessä ja opiskelijoiden opintojen etenemisen tukemisessa. Järjestäjän on tärkeää seurata ja varmistaa, että tuki toteutuu myös työpaikalla oppimisen aikana. Seurantaa olisi hyvä tehdä opintojen kulun ja jatkosijoittumisen lisäksi muun muassa sen osalta, suoritetaanko näytöt työelämässä vai oppilaitoksissa. Osaamisen arvioinnin mukauttaminen ja ammattitaitovaatimuksista tai osaa-mistavoitteista poikkeamisen osalta olisi tärkeää seurata, miten ne jakautuvat eri tutkintojen ja tutkinnon osien välillä.

Kansallisen tason seurantaa tullaan toteuttamaan opetus- ja kulttuuriministeriön taholta: Selvitys oppimisen tuen toteutumisesta ammatillisessa koulutuksessa kolme vuotta lainsäädäntömuutosten voimaantulon jälkeen muodostaa tärkeän kansallisen viitekehyksen oppimisen tuen jatkokehittämistyölle.

Kohtuullisten mukautusten (YVL 15 §) toteuttaminen

Huoli siitä, etteivät koulutuksen järjestäjät ole aina tietoisia velvollisuuksistaan toteuttaa yhdenvertaisuuslain mukaisia kohtuullisia mukautuksia opiskelijoille nousi esiin eri kanavien kautta. Koulutuksen järjestäjillä on yhdenvertaisuuslain mukaan velvollisuus tehdä asianmukaisia kohtuullisia mukautuksia, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa saada koulutusta (1325/2014, 15 §)⁹⁸. Esimerkiksi opiskelija-valinnassa tämä tarkoittaa toisaalta kaikille hakijoille soveltuvia esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä ratkaisuja, toisaalta yksilöllisiä kohtuullisia ratkaisuja ja erityisjärjestelyjä. Tietoisuutta yhdenvertaisuuslain mukaisista kohtuullisista mukautuksista tulisi siten lisätä koulutuksen järjestäjien taholla.

Kartoituksen perusteella on edelleen tarve kiinnittää huomiota myös siihen, että SORA-säädöksiä sovellettaessa koulutuksen järjestäjät ovat tietoisia kohtuullisten mukautusten velvoitteesta. Opetushallitus voi myös osana SORA-ratkaisujen toimeenpanoa nostaa esiin asian tärkeyden ja hyviä käytäntöjä.⁹⁹

Kielitaitovaatimukset ja tuki tutkintokielen oppimiseen

Opetushallitukseen on tullut verrattain paljon yhteydenottoja liittyen tutkinnon perusteiden kielitaitovaatimuksiin ja opiskelijoilta edellytettävään tutkintokielen osaamiseen. Tutkinnon perusteissa määritellään aina kussakin tutkinnossa ja tutkinnon osassa edellytetty kielellinen osaaminen. Ammatillisessa koulutuksessa osaamisen osoittaminen tehdään aina tutkintokielellä. Ammattitaitovaatimuksissa tai osaamistavoitteissa voidaan edellyttää myös muiden kielten osaamista. Riittävän ammattitaidon hankkimiseksi edellytettävän kielitaidon taso voi käytännössä myös olla melko korkea. Hyvät kielelliset valmiudet ovat tärkeitä niin jatkokoulutuksen kuin työelämän ja yhteiskunnallisen osallistumisen näkökulmasta.¹⁰⁰ Kielellisiä valmiuksia vahvistetaan sekä yhteisissä että ammatillisissa tutkinnon osissa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön linjauksissa ammatillisen koulutuksen kehittämiseksi nostetaan yhdeksi tavoitteeksi vahvistaa vieraskielisten opiskelijoiden suomen tai ruotsin kielen opetusta. Kielitaidon kehittymistä voidaan tukea tutkintoon sisältyvillä valinnaisilla tutkinnon osilla ja yhteisten tutkinnon osien osa-alueilla. Koulutuksen järjestäjien on tärkeä kiinnittää huomiota myös siihen, että kielitaidon kehittymisen tuki ja kielitietoinen opetus ja ohjaus ovat kaikkien opettajien yhteinen asia. Tukea kielitietoisuuden ohjauksen toteuttamiseen tulee tarjota myös työpaikkaohjaajille.

⁹⁸ Termistön näkökulmasta on hyvä olla tarkkana, ettei kohtuullisia mukautuksia sekoiteta ammatillisen koulutuksen lainsäädännön mahdollistamaan osaamisen arvioinnin mukauttamiseen.

⁹⁹ Opetus- ja kulttuuriministeriö on valmistelemassa hallituksen esitystä SORA-lainsäädännön uudistuksesta. Esitystä valmistellaan opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman SORA-hankkeen lopputaloudessa todettujen kehittämistarpeiden pohjalta.

¹⁰⁰ Opetus- ja kulttuuriministeriö on käynnistänyt selvityksen, tuottaako ammatillinen koulutus riittävät valmiudet jatko-opintoihin tai yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Ks. lisää: [Ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden kielitaitoa selvitetään - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö](#)

Kansallinen tietopohja ammatillisen koulutuksen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon arvioimiseksi

Ammatillisesta koulutuksesta on verrattain vähän tutkimusta ja selvityksiä etenkin eri vähemmistöryhmien koulutus- ja työllisyyspolkujen seurannan näkökulmista. Tilannekuvan ylläpitäminen ja kehittämistarpeiden arviointi tulisi olla eri tahoilla jatkuvaa. Myös viranomaisten tulee tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslakien mukaisesti aktiivisesti selvittää ja hankkia tietoa siitä, mitkä tekijät estävät tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden toteutumista. Tieto toimii pohjana esteiden poistamista koskevien toimenpiteiden ja linjausten kehittämiseksi. Opetushallituksen toiminnalliseen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmaan onkin sisäänkirjoitettu toimintamalli, jonka mukaan tietotuotannossa nostetaan esille tasa-arvo ja yhdenvertaisuusnäkökulmia päätöksenteon tueksi. Tämä tarkoittaa vähintäänkin sitä, että tarkastelemme eri taustamuuttujia tuottamassamme tietopohjassa tehtäessä erillisselvityksiä, arviointeja, tilannekuvia ja raportteja. Tiedontuotannossa tulee myös pyrkiä huomioimaan kohderyhmien osallisuus.

Eri tahojen panostusta tarvitaan, jotta voimme tehdä näkyväksi rakenteellisia haasteita ja ratkaisuja koulutuksessa aliedustettujen ryhmien ja syrjintää kohtaavien opiskelijoiden koulutuspolkujen turvaamiseksi. Tieto- ja tutkimusaukkoja riittää: Yhtenä esimerkkinä on tarve päivittää tietoa romanien koulutuspoluista toiselle asteelle ja siitä eteenpäin. Samoin tietoa puuttuu esimerkiksi kielellisten oikeuksien toteutumisesta koulutuspolulla.

7.2. Tutkinnon perusteiden kehittämistyö tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusnäkökulmien huomioimiseksi

Tutkinnon perusteiden valmistelu yhteistyössä työ- ja elinkeinoelämän, koulutuksen järjestäjien ja muiden sidosryhmien kanssa on Opetushallituksen yksi ydintehtävistä. Ammatillisissa tutkinnon osissa kuvataan kussakin ammatissa tarvittava osaaminen. Useiden voimassa olevien tutkintojen pakollisissa ammatillisissa tutkinnon osissa on työprosesseihin tai työkokonaisuuksiin liittyviä osaamisia, joilla varmistetaan, että opiskelijalla on osaamista yhdenvertaisesta ja tasa-arvoisesta toiminnasta työyhteisössä tai asiakasrajapinnassa.

Jotta näkökulmat huomioidaan systemaattisesti, ammatillisen koulutuksen yksikössä on vuoden 2025 aikana otettu käyttöön ja sisällytetty osaksi tutkinnon perusteiden sisällön laadinnan ohjeistusta ”sosiaalisesti kestävä ammatillisen koulutuksen ammattitaitovaatimukset”. Ne on tarkoitettu hyödynnettäväksi sellaisenaan tai muokattavaksi omaan perusteprojektiin paremmin sopiviksi. Ohjeistuksella halutaan varmistaa, että kaikkiin tutkinnon perusteisiin sisällytetään monimuotoisessa työyhteisössä ja asiakasrajapinnassa toimimisen kannalta keskeisiä osaamisia sekä osaamisia, jotka edistävät osallisuutta, turvallisuutta ja hyvinvointia. Edelleen kunkin perusteen laadinnan yhteydessä on arvioitava, milloin työelämän näkökulmasta on perusteltua kirjoittaa auki ammattitaitovaatimuksia, joissa osaamista sanoitetaan erikseen eri syrjintäperusteiden

näkökulmista, esimerkiksi silloin kun on tärkeää tunnistaa vähemmistöihin kohdistuvan tai sukupuolittuneen häirinnän tai väkivallan eri muotoja.

Tutkinnon perusteiden uudistamisprosessin tueksi on kehitetty ja otettu vuonna 2025 käyttöön vaikutusten arvioinnin työkalu. Työkalun on tarkoitus toimia perustetyön tukena ja turvata, että yhteisesti sovitut näkökulmat otetaan huomioon heti työn alussa: Jotta vaikutukset voivat syntyä, tulee perusteprosessissa huolehtia siitä, että tavoitteista johdetut toimenpiteet on huomioitu osana prosessia. Työkalun taustalla on valtioneuvoston lainvalmistelun vaikutusarviointiohje¹⁰¹, jonka mukaisesti on huomioitu useampia vaikutuslajeja, joita on konkretisoitu ja peilattu suhteessa Opetushallituksen perusteprojektiin. Tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaikutusten osalta on oleellista, että perusteiden valmistelussa varmistetaan eri sidosryhmien osallisuus: Jos opiskelijalla tulee olla osaamista työskennellä joidenkin erityisryhmien kanssa, esimerkiksi vammaisten asiakkaiden kanssa, heitä edustavien järjestöjen kuuleminen on osa prosessia. Perusteiden valmistelijan tulee myös arvioida, onko uudistuksella kytköksiä kansallisten kieli- ja kulttuurivähemmistöjen oikeuteen ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan sekä pohtia, miten tämä huomioidaan ammattitaitovaatimuksissa. Perusteiden saavutettavuus pyritään varmistamaan kiinnittämällä huomiota selkeään ja saavutettavaan kieleen. Yksi näkökulma tähän on sen varmistaminen, ettei perusteissa käytetä sukupuolittuneita termejä.

Jotta tutkinnon perusteissa edellytetyt ammattitaitovaatimukset siirtyvät osaamiseksi, edellyttää tämä opetus- ja ohjaushenkilöstöltä osaamista tunnistaa ja huomioida ilmiöitä osana ammatillista toimintaa. Tämä voi vaihdella paljonkin, mikä on tuotu esiin esimerkiksi demokratia- ja ihmisoikeuskasvatuksen tilaa kartoittaneessa selvityksessä 2025. Koulutuksen järjestäjien tulisi huolehtia siitä, että opetushenkilöstöllä on riittävä osaaminen ja ymmärrys eri ilmiöistä ja käsitteistä. Tämän toteutumista Opetushallitus voi tukea informaatio-ohjauksella, toimeenpanon tuella ja tuottamalla koulutuksen järjestäjille tukimateriaaleja.

¹⁰¹ [Lainvalmistelun vaikutusarviointiohje](#), Valtioneuvoston julkaisuja 2022:66